

Ilmub kord nädalas.

TOIMETUS JA TALITUS:	TELLIMISE HIND:	KUULUTUSTE HIND:
Tallinn, Pagar'i tänn. Nõ 1, tuba 25-a (Sõjamineisteriumi majas). Awatud kella 8—1/2 16. Telefon 1-63 (Sõjawäe keskjaamast).	Aastas Mk. 300 Poolesaastas „ 150 Weerandaastas „ 75 Üksiknummer 15 marka.	1/1 lehekülge Mk 3600 1/2 „ „ 1800 1/3 „ „ 900 1/4 „ „ 450 1/5 „ „ 250

Nõ. 15/16.

Keskneladal, 16. aprillil 1924.

VI aastakäik.

S I S U:

Oskar Kurwits: I Eesti rügement. — J. L.: Kallaletung tankide toetusel. — M. P.: Majanduslisest asjaajamisest. — R.: Käik läbi laua. — Wabadusristi kawalerid: Kolonel K. Parts, kolonel-leitnant O. Luiga, kolonel-leitnant H. Kurwits, kapten J. Lepp. — —ms—: Kultuurharidusline töö Poola sõjawäes. — Sergei Leets: Ameerika püssipadrunid. — Ametlikud teated. — g: Poola lennuwäe edusaamud. — M.: S. S. S. R. eelarwe. — K. M.: Saksa weeluste paatide arw ilmasõjas. — Wehklemise ja wõimlemise wõistlused Tallinna garnisonis. — Wäljamaa sõjawäed. — Karikatuurid ja naljad.

Laskeharjutused kuulipildujast.

Sõjawäe Ühendatud Õpeasutuste allohwitseride pataljoni kuulipildurite kompanii teeb kuulipildujast kaugetulistuse harjutusi kaardi järele.

I. Eesti rügement.

(Tallinn 12. IV. 17 — Haapsalu 13. IV. 18).

Eellugu.

Ilmasõda tõi enesega kaasa muu seas ka rahvusliste wäeosade organiseerimise. Ülemjuhatus lootis sel teel sõjawäe võitluswõimet tõsta, kuna üksikud rahwused neis aga oma julgeolekule tugewamat kaitset ja rahvusliste ideaalide teostamise wõimalust arwasid leidwat (Läti pataljoniid jne.)

Ka eestlased ei jäänud sellest liikumisest eemale. Esimest korda mõlgutati Eesti pataljonide asutamise mõtteid juba sõja algu pooltel (1915 a.) Tartu Eesti seltskonnas. Kawatus ei leidnud aga mõnesugustel kõrwalmõjudel walitsuse toetust ning pidi teostamata jääma. 1916 a. tekkis küsimus uuesti päewakorrale. Lubasaamine oli seekord kindlustatud. Juhtiwad Eesti tegelased (Tallinnas) olid aga eitawal seisukohal. Kardeti eestlaste ühtekoondamise puhul liig suuri ohwreid, nagu see Läti kütirügementidele osaks oli saanud.

1917 a. märtsi rewolutsioon tõi põhjaliku pöörde. Wäerind lagunes silmanähtawalt. Selgus ühtlasi ka, milline hädaoht wäikerahwaid n. n. Wene „demokraatia“ poolt ähwardas. Lubatud wabadused jäid ikka rohkem ja rohkem paberile, wägivald aga õitses lopsakalt. Kodumaalgi walitses wõõras ollus Wene madruste ja sõdurite ning Läti kütide näol. Korralagedus suurenes päew päewalt. Kõige selle juures ei suutnud meie sõjawäelased enam rahulikkudeks päältwaatajateks jääda. Ning nagu loomusunnil tekkis pea ühel ja samal ajal Eesti wäeosade loomise mõte mitmes, üksteisest kaugel asuwas Wene-maa nurgas: Tallinnas, Petrogradis, Soomes, wäerinnal jne. Asuti suure waimustusega ja energiaga selle teostamisele. Iseäranis põhjapanewa tähtsuse omandas liikumine ja organiseerimine Petrogradis ning Tallinnas, kus ellu kutsuti „Eesti sõjawäelaste Keskkomitee“ ja „Tallinna Eesti Sõjawäelaste Büroo“. Wiimasest asutusest kujunes pärastpoole Eesti wäeosade kõrgem instants — „E. S. Ülemkomitee“. Sõjawäelistes ringides tekkinud algatus leidis ka seltskonna poolehoidu ning toetust. Samuti tundsid kaasa ning aitasid sõjawäe wõimud, kes wenelastesse igasuguse usu olid kaotanud. Tallinna merekindluse kommandant kontr-admiral Leskow oli nõus eestlastega komplekteerima kaht

kindluse jalgwäe rügementi ning esines sellekohase ettepanekuga sõjaminister Gutshkowile. Sellele järgnes 9. aprillil kindralstaabi mobilisatsiooni osakonna ülema korraldus sõjawäe ringkondadele — kõik Eesti rahvuslistes wäeosades teenida soowijad sõdurid - eestlased kiires korras saata komandodes Tallinna kindluse staabi korraldusse.

Et eestlaste esheloone warsti Tallinna wõis oodata, asus kindluse kommandant wiibimata tarwiliste eelkorralduste tegemisele, astudes kontakti „Tallinna Eesti Sõjawäelise Bürooga“.

I rügement Tallinnas

(12. IV. 17 — 11. V. 17).

Võitlus polgu olemasolu pärast.

Kõigil neil eeldustel pandi kindluse kommandandi luba põhjal 1917 a. 12 apr. Tallinnas alus esimesele Eesti rahvuslisele wäeosale — 1. Eesti rügemendile. Sel päewal ilmus rügemendi ajutise ülema kol. Pindingi aalkirjaga rügemendi esimene, asutamise päewakäsk. Kohal olid alguspäewal 16 ohwitseri (kol. Pinding, leitnant Hugo Lepp, leitnant E. Freudentstein, n.-leitnandid Oskar Jälajas, A. Ojasson, Freimann, lipnikud: Oskar Kurwits, A. Bachstein, H. Tuksam, O. Wares, Wiitak, E. Neggo, R. Maim, G. Roosmann, A. Efimoff, Tomberg, J. Semiskar) ja 13 sõdurit. Asukohaks saadi Düüna kasarmud ja Lutheri wabriku ruumid. Staap asus Weerenni tän. linna algkooli majas. Warsti hakkas ka mehi igaltpoolt kokku walguma: 10 päewaga tõusis sõdurite arv juba üle 1000. 25. aprillil jõudis rügementi Krasnoe-Seloost, 171. ja 176. tagawara rügemendist, suurem esheloone — pataljonitões koosseisus (1842 sõdurit) ühes ohwitseridega. Esialgu tundus puudus ohwitseridest. Wene wäeosad tegid nende ärasõiduks takistusi. Ka siin astus kindluse kommandant appi, kes oma wõimuga ja wastutusel Tallinnas puhkusel ja läbisõidul wiibijaid ohwitseri - eestlasi polgu komplekteerimiseks kinni pidas.

Kõik näis hästi kujunewat, kuid ka takistused ei jäänud tulemata. Oli palju sõpru, oli aga ka wenelasi. Eesti rügementide asutamise õigus tuli, nii õelda, kibedas heitluses omandada. Kõigepäält ei meeldinud rügement Tallinna garnisoni

Wene sõduritele, kes kartsid, et eestlased koha pääl wõimu oma kätte haarawad ja neid wälja suruwad. Sarnase arwamise tekkimiseks andis osalt ka põhjust kindluse rügementide eestistamise kawatus. Weelgi ägedamateks wihawaenlasteks olid kohalikud enamlased J. Anwelt'iga eesotsas. Nad nägid Eesti rügementides hädaohu endi, wõõrastele püssitikkudele tugewatele wõimupüüetele ja rahwuslise idee kõwenemist ning mõjule pääsemist. Wastu seisid weel pimedast rahwuslisest wihawaenust läbiimbunud Wene marurahwulased. Need kolm tegurit liitusid ühiseks Eesti rügementide wastaseks frondiks „Tal-

Meeleolu muutus äärmiselt pinewaks. Kardeti tõsiselt iga silmapilk awalikke kokkupõrkeid. Lõpulik otsus olenes muidugi Petrogradist. Ka sääl puhusid teised tuuled. Riigi tüüril oli paendlik Kerenski, kes Sold.-Tööl. Nõukogu otsustega arwestas. Toetamisest polnud juba sellepärast enam juttugi, küll aga katsuti takistusi iga wiisi teele weeretada. Päälegi oli Wene walitsus waheajal rahwusliste wäeosade asjus täitsa eitawale seisukohale asunud, milleks wist omajagu põhjust andis ka Ukraina rahwusliste wäeosade asutamise püüd, mis just parajasti laineid löi. Kulus enne palju waewa, kui wiimaks Kerenski 7. mail

I. Eesti rügemendi ohwitserid 1917 a. lõpul Haapsalus.

linna Soldatite ja Tööliste Nõukogu“ firma all. Algas äge wastutötamine — esiti igasuguste meeletumate süüdistuste ja kahtlustustega. Wähe weel sellest: saadeti Petrogradi prowotseeriw kaebtus kaebtuse järele. Teisest küljest ei hoidnud aga käsi rüpes ka Eesti rügement ja „Tall. E. Sõjaw. Büroo“, waid tegid, mis iganes nende wõimuses, ülekohtuste kallaletungimiste tagasitõrjumiseks nii Petrogradis kui ka Tallinnas. Sel otstarbel awaldati muu seas eesti-wenekeelne lendleht „Eesti rügementide asjus“, mida 8. mail Tallinnas autolt laiali pilluti. Sääl tunnistati Eesti rügemendi wastu sihitud kihutustöö kõige alatumaks prowokatsiooniks ja waleks.

ainult ühe Eesti rügemendi formeerimiseks luba andis ja sedagi mitte Tallinnas, waid Rakweres, 1. armee piirkonnas. Palju aitas siin kaasa kadunud Jüri Wilms oma isikliku tutwuse tõttu Kerenskiga. Kõige kalluwamaks põhjuseks oli aga kindlasti rügemendi olemasolu. Tuhanded mehed olid koos (Tallinnast lahkumisel, 10. mail, oli rügemendis 5.600 meest). Neid oli tarwis ometi kuhugi paigutada.

Kujunenud seisukord polnud mitte kõige hiilgawam. Rügemendi majandusline külg seisis selgusetu olukorra tõttu wiltsal järjel: muret sünnitas nii suure hulga meeste toitmine kui ka igasuguse warustuse muretsemine. Ümberkolimine tõi

weelgi uusi raskusi juure. Väljasõidu päewaks puudusid raha ja toidu tagawarad. Kriitilisest seisukorrast päästis herra Joh. Pitka, kes rügemendile raha muretsetes, millega mõni aeg läbi saadi.

Tallinnast lahkus rügement 10. mail. Samal päewal määrati rügemendile ka uus ülem, kol. A. Tõnisson (praegu kindralmajor, III diw. ülem). Düüna kasarmutest Ülemiste jaama minewad relwadeta esheoonid ei pakkunud väliselt just mitte kõige rõõmsamat ja ühtlasemat pilti. Meeste meeleolu oli lootuse osalise nurjamineku tõttu nukker, riietus wilts ja äärmiselt kirju. Möödas olid ainult asutamisel walud, suur töö — formeerimine — seisid alles ees.

Rügement Rakweres (11. V. 17 — 18. IX. 17).

Pärale jõudes oli esimeseks mureks ruumide leidmine. Kuna selles raioonis juba 1. armee wäeosad asusid, siis sünnitas rügemendi mahutamine tuntawaid raskusi. Linnawalitsuse ja seltskonna lahke wastutulelikkuse tõttu suudeti siiski üht osa rügemendist linnas ja seminaari ruumidesse ära paigutada, kuna teine osa ümberkaudsetesse mõisatesse asus.

Kuna närwilises Tallinna õhkkonnas kõik jõud wälisest wõitluste ja sekelduste pääle ära kulus, pakkus waikne Rakwere formeerimiseks palju soodsamaid võimalusi, mida siis ka täiel määral kasutati. Tööd tehti kawakindlalt hommikust õhtuni. Ajal, kus Wene sõdurid töötä logelesid ja miitinguid organiseerisid, olid Eesti rügemendi sõdurid iga päew korralikult õpetlatsil. Raskuste üle ei nurisetud. Enamlaste wastu tunti Tallinnast saadik kibedat wihawaenu ega tohtinud need endid Rakweres näidata. Oli muu seas iseloomustaw wahejuhtumine. Ühel koosolekul Wallimäel julges keegi eraisik enamlaste kaitseks mõne sõna öelda. Wihased sõdurid tahtsid mehe säälsamas läbi peksta. Suure wae waga päästeti ta arreteerimise ettekäändel keretäiest. Üldiselt hoidis rügement end poliitikast täitsa eemale. Rügemendi komitee püsis põhikirja piirides, jõudumööda formeerimistöele kaasa aidates. Komitee esimeesteks olid ainult ohwitserid (al.-kapt. Kann, Dr. Rütman, lipnik Semper). Oli küll ka wäikseid arusaamatusi rügemendi sisemises elus, mis aga kõik ilma üleliigse närwilikkuseta rahulikku lahendust leidsid.

Ka majandusliselt jõudis rügement wõrdlemisi hääle järjele. Saadi relwastust

ning igat liiki warustust, mille tõttu rügement ühtlase wäljanägemise omandas. Selles aitasid tuntawalt kaasa Eesti wäeosade toetamiseks asutatud seltskondlikud organisatsioonid — bürood (Rakweres, Tartus jne.), kes pääasjalikult rügemendi jaoks annetuste korjamise alal tegutsesid. Seltskond aitas lahtisel käel: oli ju rügement kujunenud üldrahwuliseks ettewõtteks.

Oma jagu raskusi sünnitas kaugelt üle rügemendi koosseisu ulatawa suure arwu meeste toitmine. Tekkisid sekeldused intendantuuriga. Ühe osa ohwitseride ja meeste äramahutamiseks tuli, esialgu kodusel teel, rügemendi juures ellu kutsuda „Eesti rügemendi tagawara pataljon“, mis hiljem ka ametlikult sanktsioneeriti ja aluspõhjaks sai „Tartu tagawara pataljonile“. Tagawara pataljoni ülemaks määrati kol.-leitnant Kiiker. Rügemendi ülema abiks tuli kolonel Põdder (nüüd kindral-major, II diwiisi ülem).

1. armee wäeosadega oli kokkupuutumist wähe, rügement tegutses rohkem oma ette. Üldiselt tundus aga wahekord sobiwam kui warem Tallinna garnisonis. Südame põhjas küll wist ei sallitud „kontrewolutsionääre“, kes palawatel suwekuudel lõbu oskasid leida sõjawäelistest õppustest, wälispidi aga katsuti teha lahke nägu ja püüti wahest wastutulelikkustki üles näidata. Iseäranis wõis seda märgata 118. diwiisi komitee koosolekul (Rügement allus 24. apr. saadik 118 diw. ülemale).

Nii möödus kibedas töös 1917 a. suwi. Sügiseks oli rügement lõpulikult formeeritud. 7. sept. oli rügemendil brigaadi ülema kindral Martõnowi poolt ülewaatus, mille kohta ta diwiisi ülemale järgmise raporti esitas:

„1. Eesti rügemendi kuulipildujate komandode ülewaatuse järele tutwunesin 7. sept. kõigi mainitud rügemendi kompaniide ja komandodega, milleks rügement oli platsile wälja toodud ja üles seatud.

Ohwitserid ja sõdurid olid rietatud ühtlaselt ja korralikult rännakrakmetesse ja omasid uhke wäljanägemise. Riwi distsipliin oli wäga häa. Rügement, joonduvalt nii rindes kui seljataha, wastas rõõmsalt tewituse pääle. Paraadmarsil möödaminekul sammus rügement wäga hästi ja kõik allüksused wastasid tewituse pääle waljult. Wahipaaradilt määratud kohtadele minewad wahtkonnad sammusid täies korras, mind juhustel kohtamistel teiwitades.

Ruumid, kuhu sisse astusin, on puhtad ja korralikud. Kõigil sõduritel on olemas telgiriidest õlg-põhuga aluskotid.

Kõik linnas kohtatud rügemendi liikmed on wormi järele riides, terwitawad üksteist ja pärast rügemendi ülewaatust terwitasid mind tänawal kõik rügemendi sõdurid.

Juhtiw koosseis ja kõik komiteed töötawad täielises üksmeeles, mille tagajärjel rügemendis on walitsemas täiuslik kord ja wali, mõistlik, rewolutsiooniline, teadlik distsipliin.

Rügement on tihedalt kokku liitunud, omab tugewat sõjawäelist waimu ning esines hästi väljaõpetatud lahing-üksusena". (Käsukiri 118. jalgwäe diwiisile № 103, 13. septembril 1917 a.).

Tehtud töö eest awaldas 118. diwiisi ülem kindral-major Bölim-Kolossowski tänu rügemendi ülemale kolonel Tõnissonile, ohwitseridele, rügemendi ja kompaniide komiteedele ja kõigile sõduritele.

See erapooletu dokument räägib selget keelt toleaegetes oludes tehtud hiiglatööst. 1. Eesti rügement oli tõesti ka wäärtusliselt esimene ja seda mitte ainult Eestis, waid kogu toleaegetsel Wenemaal. Tuleb ära märkida weel huwitawat wahetuhtumist rügemendi ülewaatusel. Rügemendi möödamaršimisel ei suutnud kindral Martõnow kui wana sõjamees oma sise-misi elamusi mitte warjata, lõi ristitähete ja sõnas awameelselt: „Jumal tänatud! Kuue kuu järele näen jälle sõdurid!“

Tallinna garnisoni wäeosad ei sammunud üldises lagunemise protsessis „rewolutsiooni ilu ja uhkuse“ — laewastiku madruste — otsekohesel mõjul sugugi wiimasel kohal. Nende pääle ei wõidud enam mingisuguseid lootusi rajada. Neil asjaoludel tekkis siis kindluse staabil 1. Eesti rügemendi Rakwerest Tallinnasse tagasitoomise kawatus — korra ja julgeoleku kaitseks. Sellest oli huwitatud muidugi ka Eesti seltskond. Rügemendis tekitas teade rõõmsat elewust. Oleks see ju olnud teatud määral rahulduseks kewadel Tallinnast väljasurumise eest. Päälegi pakkus Tallinn awaramaid wäljawaateid rahwusliste huwide eest walwelolemiseks. Kordub aga wana jant: endised wastased tõmbasid kawatsusele kriipsu pääle ja wanal Tallinnal jäigi ta walulaps hiilgewormis nägemata.

Rügemendile leidus aga kohe teisel tühi koht. Riia wäerinnal oli oodata sakslaste suuremat pääletungi. Wastu saata polnud aga enam peaaegu ühtki wõitlus-

wõimelist wäeosa. Ainult 45. jalgwäe diwiis oli weel Soomes, wiibides, enam-wähem korraliku ilme suutnud alles hoida. Nagu uppuja õlekõrrest, nii arwas kõrgem wäejuhatust nüüd siin pääsetee leidnud olewat. 45. diwiis ühes 1. Eesti rügemendiga said Riia wäerinnale minekuks ootamatult käsu. Kõigile oli selge selle korralduse meeletus, mis päälegi 1. rügemendi suhtes äärmiselt ülekohtuena tundus. Rahwuslised wäeosad wõiwad sõjas tagajärjerrikkalt tegutseda ainult suuremate üksustena, mis kindlustab allüksustele tarbekorral toetuse saamist ja enam-wähem kõrwaldab sihiliiku ärakasutamise wõimaluse, nagu selleks näiteid küll ja küll. Suure waewaga saadi formeerida üksainus rügement ja seegi pidi nüüd wõõrale pinnale minema, kuna kodumaa kohal samal ajal mitte vähem tumedad hädaohud ei rippunud. Päälegi waritses rügementi kujunenud olukorras lahingtegewuse puhul täieline häwinemise hädaoht.

On sellepärast arusaadaw, milline pahameele torm rügemendis, seltskonnas ja sõjawäelistes organisatsioonides selle korralduse järelduel lahti puhkes. „E. Sõjaw. Ülemkomitee“ esines wastawas kohas protest-märgukirjaga. Otsust siiski ei muudetud ja 1. rügemendil tuli teele asuda.

1. Eesti rügement wäerinnal. Muhu operatsioon. (19. IX. 17—5. X. 17).

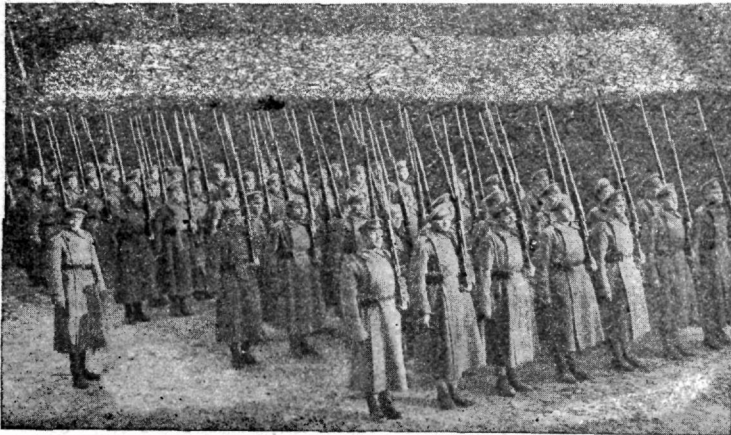
Rakwerest lahkusid rügemendi esimesed eshelooniid 19. sept. ja osa järgmistel päewadel. Rügemendiga sõitis kaasa weel nii nimetud „marsipataljon“, mis moodustati 1. sept. ühe osa tagawara pataljonist al.-kapten Luiga juhatusel. Ärasõidu päewadel selgus, kuiwõrd rügement Rakwere seltskonnaga wõrdlemisi lühikese aja jooksul kokku kaswada oli suutnud. Lahkumine kujunes wäga südamlikuks. Kahju oli nähtawasti mõlemal pool.

Samuti awaldas rahwas oma elawamat huwi ja poolehoidu jaamadest läbisõitudel. Nagu kulutuli oli rügemendi ärasõidu teade lühikese ajaga laiali lagunenu ja igalepoole inimesi lahkujaid saatma meelitanud. Iseäranis pidulikuks kujunes eshelooni teekond, millega sõitsid rügemendi staap, õpekomando, orkester jne. Walitses üle wäeoleolu. Wahetpidamata kõlas laul ja mäng. Tartu jõuti wara hommikul. Kohe ilmusid rongile Jaan Tõnisson (praegune Riigikogu esimees) ja K. A. Hindrey,

„Tartu Malewa Büroo“ tegew liige. Tartu seltskonna poolt oli Wanemuises wastuwõtmine korraldatud, millest kõige parem mälestus jäi. Opekomando tegi orkestri saatel linnas jalutuskäigu, mis üldist tähelepanu äratas.

Peatus tuli Wolmaris. Ruumide kitsikus oli äärmiselt suur. Hädaga suudeti rügemendi osad linna ümbruskondsetesse mõisatesse ja taludesse ära paigutada. Töökompaini pidi koguni lageda taewa all nädalpäewad mööda saatma. Lätlased olid rügemendi wastu õige sõbralikud... Meeleolu polnud wiletsate korteriolude ja kodumaalt lahkumise tõttu mitte kõige parem.

Sama ootamatult kui Rakwerest lahkumine, tuli ka kiire ärasõit Wolmarist ühes 45. diwiisi osadega. Ja kõikide üllatuseks

1. Eesti rügemendi õpekompanii Haapsalus.

tuldud teed tagasi, kodumaale. Kohe tõusis ka kõigil tuju. Ülesanne oli aga esialgu weel tume. Hiljem selgus. Sakslased olid asunud Eesti saarte okkupeerimisele, ning tuli jälle leida, keda wastu saata.

Haapsalu jõudis rügement kõige paremas meeleolus 2. oktoobril, kust kohe Rohuküla sadamasse edasi liikus. Walitses suur segadus. Saadi hulk käske, millest mõned üksteisele wastu käisid. Rutuga hakati mehi laewadele („Toledo“, „Elbe“) laadima – Hiiumaale sõiduks. Esimeses järjekorras asetati laewadele 1. ja 2. pataljon ja suurem osa komandosid. Wäeliini seisukorra kohta puudusid igasugused teated. Merelt kostis kahurite mürtsumine ja wahete wahel wõis silmata ristlemas üksikuid Wene sõjalaewu. Üksikud tundemärgid ei lubanud ennustada midagi hääd. Kogu aeg wõis näha saartelt oma-

woliliselt lahkunud Wene sõdurid, elanikudelt „rekwireeritud“ tarbeasjadega. Üks saartele saadetaw Wene wäeosa tõrkus käsku täitmast ja ainult 1. rügemendi püssitääkidega kollitamine wiis mehed lõpuks laewale. 1. rügemendi osad läksid aga nurisemata ja kohusetruult, kuigi kõik tundsid, et siin eneseohwerdamisega tegemist oli. Weel wiimasel silmapilgul, kui osa rügemendist juba ärasõiduks walmis, tuli uus käsk — 1. Eesti rügement mingu Muhumaale!

Kurwad aimdused läksid täide. Kui rügement Muhumaale jõudis (3. okt.), oli Saaremaa sakslaste poolt juba wallatud ning Saare ja Muhu waheline Sinowjewi sild seisis waenlase laewastiku tule all. Wene laewastik seisis Muhu wäinas. Kuiwaste sadam kihas kabuhirnu sattunud

Wene sõduritest. Weel polnud laewalt sildagi maha lastud, kui nad juba laewale hakkasid hüppama, et aga põgeneda saaks. Kuigi mehed waenlast näinudki polnud, teadsid nad siiski rääkida õudseid sõjajutte. 1. Eesti rügemendi 1. pataljon asus kohe Sinowjewi silla kaitsmisele, kuna 2. pataljon esialgu Kuiwastesse jäi Rohukülalt järeltulewaid hobuseid ootama. Wene wägedel oli nähtawasti tegutsemiswõimeliseks jäänud ainult üks kahur, mis aeg-ajalt sakslastele wastas.. Järgmise päewa hommikul (4. okt.) ilmusid Kuiwaste kohale kaks Saksa hädroplaani ja pildusid pomme 2. pataljoni

asukohale ja sadamas asuwatele weolaewadele. Ühtlasi hakkasid sakslased ka Wene laewastiku pihta tuld andma. Wiimane lahkus aeglasel käigul Muhu wäinast ühes weolaewadega. Waikis ka meie wägede ainukene kahur. Kõik vähemad laewad ja rannalt kokkukorjatud paadid olid wenelaste poolt juba warem põgenemiseks ära kasutatud. Nii katkesid igasugused sidemed mandriga...

Selle järele hakkas ka 2. pataljon Sinowjewi silla poole liikuma. Paar kilomeetrit enne silda saadi uus käsk—minna põhjapoolse, Raugi sadamasse. Päralt jõuti juba pimedas. Merel põlesid madalikule jooksnud „Slawa“ ja mõned weolaewad, walgustades küünlatena ööpimedust. Ka 1. pataljon oli sinna uuele positsioonile ümber paigutatud, samuti ka Wene wäeosade riismed, umbes 4—5 tuh. meest.

Raugis asus ka Muhu vägede juhataja kindral Martõnow, kes suwel Rakweres rügementi üle vaatamas oli käinud. Eestlaste tuleku üle tundis ta suurt häädmeelt. Kõige õõ signaliseeris kindral Martõnow mandrile: ilma wastust saamata, järjelikult abi ega weolaewu meeste saarelt ärawiimiseks loota polnud.

5. okt. hommikul selgus, et wenelased endid allaandmisele walmistasid, milleks igasugused walged riidenartsud lehwima pandi. Sakslased olid ka juba saarele tulnud, ning kuulipildujate tule liginew rugin kuuldus ikka selgemalt ja selgemalt. Kella 9—10 ajal kogus kindr. Martõnow 1. Eesti rüg. ohwitserid oma juure ja soowitas täitsa lootuseta seisukorra tõttu alla anda, parlamentõõre selleks wälja saates. Ei kestnud kaua, kui juba ka Saksa wäed nähtawale ilmusid. Ja nüüd järgnes kurbmängu wiimane akt — allaandmine. Wangi langesid 1. E. rüg. 1. ja 2. pataljon (1, 2, 3, 4, 5, 6 ja 8 kompanii) ning jala ja ratsa luurajate, kaewik-sõjariistade ja „Colti“ kuulipildujate komandod, kokku 1500—2000 meest 16 ohwitseriga ja nimelt: al.-kaptenid Kraaw, Pajusson, Sabbe, Munner, Saksendal, leitnandid *Rebane, Tamm, Rudin*, n.-leitnandid Jalajas, Jaik, Jõesaar, Rägo, Pajos, lipnikud Bach, Pajusson, Tiirik.

Ühel osal ohwitseridest ja sõduritest (umbes 150—200) läks siiski korda paate leida ja wangilangemise eel üle wäina mandrile põgeneda ning rügementi jõuda. Ohwitseridest pääsesid: al.-kaptenid Parts, Kann, Wremann, leitn. Sarapuu, n.-leitnandid Rõuk, Ojasson, Kuslap, Selter, lipn. Ernits. Põgenejatel tuli suuri raskusi üle elada. Merel möllas torm, kuna sakslased saarelt, laewadelt ja hüdroplaanidelt tuld andsid. Arwatawasti hukkus üks osa põgenejaid merel.

Wangi langenud meestel algas teekond Kuresaarde. Teel läks leitn. Rebasel, n.-ltn. Jõesaar'el ja n.-leitn. Jaik'il korda erariietesse rietatult ära põgeneda ja õnnelikult Haapsalu jõuda. Teised ohwitserid paigutati esiteks Stralsundi ja hiljem Belgia piiri lähedale Crefeldi wangilaagrisse, kust wabanesid alles Saksa okupatsiooni ajal, aprilli lõpul 1918 a.

Teine osa rügemendist pääsis wangilangemisest ainult sündmuste liig kiire arenemiskäigu tõttu: Senikaua kui mehi laewadele laaditi, lõigati Saksa sõjalaewastiku poolt Muhuga igasugune ühendus ära. Muidugi oli kõigil kohe selge Muhusse jõudnud üksuste saatus.

Jäi üle mehi Rohukülas jälle maha laadima hakata. Üks juba reidile sõitnud weolaew pööras ka sadamasse tagasi. Kõik see mõjus meeolusse rusuwalt. Päälegi olid teadmata sakslaste ligemad kawatused. Wõis oletada dessandi wõimalust mandrile ning tuli walmis olla kõige halwema wastu. Wenelased mõtlesid ainult põgenemise pääle. Muu seas kipitas neil weel südame pääl Rohuküla sõjasadama õhkulaskmine ega püsinud mehed kuidagi oodata, kuni 1. rügement wäljalaaditud ja sadamasillalt lahkunud, waid käisid aga

1. Eesti rügemendi ohwitserid ja sõdurid, kel korda läks ümberrietatult teel Kuresaarde sakslaste käest põgeneda.

lõhkeainetega ringi. Laewastik oligi juba kadunud ja endise elawuse asemel walitses Rohuküla reidil surmawaikus. Mere poolt kostis kogu aeg raskete kahurite mürtsumine. See kestis mitu päewa.

Õhtu hilja lahkus rügement Rohukülast. Peatus tehti ja magati õõ lageda taewa all Ungru mõisa puiestikus. Järgnewal hommikul tuld Kiltsi mõisa, kuhu esialgu peatama jäi rügemendi staap ja töökompanii, teised rügemendi osad asusid Haapsalusse ja Uuemõisa. Eestlaste tulekul põgenes Kiltsi mõisas wiibiw Wene wäeosa paanilises hirmus, nagu oleks neil waenlane kannul olnud. Haapsalus

katsusid wenelased siiski rüüstamisele asuda. Parajaks ajaks päralejõudnud 1. E. rügement seadis aga korra kohe jalule, wõttis wõimu linnas oma kätte ja surus Wene wäeosad linna ja lähema ümbruskonna piiridest kaugemale. Wahekord nendega oli õige teraw. Iga silmapilk wõis karta kokkupõrkeid. Öösel lasti wenelaste

poolt õhku Rohuküla sõjasadama ehitused.

Wiimaks waikis laskmine ka merel. Mandrile sakslased seekord ei tulnud. 1. E rügement jäi Haapsalu piirkonda rannakaitsele. Algas uus, huwitaw ajajärk — kibe wõitlus korralagedusega ja enam-lusega. (Järgneb). Oskar Kurwits.

Kallaletung tankide toetusel*.

Tankide tarwitamisele ilmumisel oli liitlastel kawatus neid ootamatult laial ulatusel waenlase positsioonide läbimurdmiseks tarwitusele wõtta. Löök kawatseti anda paljude kohtades ühel ajal. Kahjuks ei läinud need lootused, täide sest Somme operatsioonid nõudsid inglastelt nii suurt jõupingutust, et nad olid sunnitud 1916 a. septembril tanke tarwitama, waatamata selle pääle, et üldine tankide operatsiooni ettewalmistus polnud veel lõpule jõudnud. Tankide tarwitamine tõi siin inglastele küll kohalist edu, kuid üldiselt oli see enneaegne tarwitamine kahjulik, sest sakslased said teated uue sõjariista kohta ja wõtsid tema wastu abinõud tarwitusele. Nad laiendasid oma kaewikud, organiseerisid suurtükkide kaitse jne., nii et Schneideri ja Saint-Chamond'i tankid ei olnud enam wõitluseks kohased. Tankide konstruksioonid tulid mõned muudatused teha ja asuda uuele kallaletungi organiseerimisele. Uued ettewalmistused kestsid kuni 1917 a. märtsini. Selleks ajaks olid mõned Schneideri tankide grupid juba niiwõrd ajakohased, et wõisid lahingusse astuda ja sakslaste takistustest üle pääseda. Tolleaegne tankide organisatsioon oli: 4 tanki moodustasid ühe patarei ja kolm patareid ühe grupi. Gruppide moodustati kõrgemad ühendused, mille koosseis olenes nende ülesannetest.

Uus kallaletung tankide toetusel oli kindlaks määratud aprilli kuu pääle 1917 a. Kallaletungi teostas wiies armee, kelle toetuseks kaheksa tankide gruppi anti. Pääalöögi pidi andma XXXII korpuse wiie (2, 4, 5, 6, 9) tankide grupi toetusel Miette ja Aisne jõgede wahel. Kolm tankide gruppi (3, 7, 8) toetasid V korpust, kes oma tegewusega XXXII korpuse löögile kaasa aitas. Maastik, kogu armee kallaletungi raionis, ei olnud soodus

• tankide tegewuseks. Aisne ja Miette soised kaldad takistasid suurel määral tankide waba liikumist. Pääle oli maastik granaatidest niiwõrd rikutud, et tankid ainult suurte raskustega edasi said liikuda.

XXXII korpuse korraldusel pidid 4 gruppi (2, 6, 5, 9) 69. jalgwäe diwiisi ja üks (4) grupp 42. jalgwäe diwiisi toetama. Lähte-positiooniks oli määratud lagendik Beaumarais metsa serwal, tee ääres, üks kilomeeter läänepool Pontavert'i. Lähte-positioonilt pidid tankid ühes kolonnis kuni Saksa teise positsioonini liikuma, siis Mauchamp'i talu juures laiali minema ja toetama jalgwäge, kes Saksa kolmanda positsiooni pidi waldama. Nimelt: 2. ja 6. grupp pidid 151. jalgwäe rügementi toetama tegewuse suunas: Nassau kaewik, Claquedents'i mets ja Prouvais. Wiienda grupi ülesandeks oli toetada 162. jalgwäe rügemendi wõitlust Würtzburgi kaewikute liinil (esimene weerand) ja edasi Prouvais metsa läänepoolse serwa suunas. Üheksas grupp oli kohustatud toetama 267. jalgwäe rügementi Würtzburgi kaewikute (keskkoht) wõtmisel ja edasi Prouvais metsa lõunapoolse serwa suunas. Neljas grupp toetas 94. jalgwäe rügemendi wõitlust Würtzburgi kaewikute (wiimane weerand) wõtmisel ja edasi Guignicourt'i suunas. Tankide saatjaks jalgwäeks oli määratud 5 kompaniid 154. jalgwäe rügemendist. Saatja jalgwäe kohuseks oli aidata tankiste, kui seda tarwis liikumisel, okkupeerida tankide poolt häwitatud waenlase kindlustatud punktid ja hoida neid oma käes, kuni rügementide osad, keda tankid toetasid, kohale jõudsid ja punktid oma alla wõtsid.

Tankide grupid (3, 7, 8), mis V korpuse käsutusse määratud, pidid 10. jalgwäe diwiisi wõitlust toetama. Lähte-positiooniks oli Beaumarais metsa idapoolne serw.

*) Miette ja Aisne jõgede wahel 16. aprillil 1917 a.

Tankidele oli käsk antud liikuda ühes kolonnis kuni Saksa esimese positsioonini, siis jaguneda kahte kolonni, laiali minna Saksa kolmanda positsiooni ees, et kallaletungi alata Thüringi ja Spire kaewikute päale ja edasi Berrieux ja Amifontaine'i suunas. Tankide saatjaks jalgwäeks olid kolm kompaniid 76. jalgwäe rügemendist. Tankide edasiliikumise kergendamiseks olid mõlemas korpuses (V ja XXXII) töökomandod määratud, kes teid tasandasid. Tankide saatja jalgwäe hulgast oli väljavalitud iga tanki juure 4 kõige julgemat meest, kes hädaohu päale vaatamata tankide järel pidid käima ja

juba nende pihta tule, mis küll meeskonnale kahju ei teinud, kuid mõned tankid rikkus. Kell 8 jõudis kolonni esimene ots Miette sillale, läks prantslaste liinist läbi ja jätkas oma edasiminekut, kuid siin algasid kõiksugu takistused, mis edasiminekut suurel määral takistasid. Jalgwägi, kes tankidele edasiminekuks teed pidi valmistama, ei teinud seda. Õnneks juhtusid siin mõned tegewuseta patareid olema, kelle meeskond tankidele appi tuli ja tankide edasiminekut ilma suurema aja kaotuseta võimaldas. Eelmisele Saksa liinile jõudes pidid tankid 45 minutit peatama, et üleminekuks teed

Viimased suusaharjutused möödunud hooajal.

Sw. Üh. Öpeasutuste allohwitseride pataljon Ülemiste iärwe ääres suusaharjutustel.

oma eeskujuga teisi ergutama. Maastik tegewuse raionis oli enam-wähem hästi tundma õpitud, side tankide ja jalgwäe wahel loodud ja tankide toitmine organiseeritud.

Nagu ülalkirjeldatust näha, otsustas Prantsuse wägede juhatus esimest ja teist Saksa liini ilma tankide abita läbi murda ja ainult kolmanda liini wõtmiseks, kuhu suurtükke tuli enam ei ulatanud, tankide abi tarwitada. V armee kallaletung algas 16. aprillil wara hommikul. XXXII korpust toetawad tankid (2, 6, 5, 9, 4 grupid, kokku 82 tanki) algasid oma liikumist ootepositsioonidelt kell 6,30 min. Liikumine oli kõiksugu takistustega raskendatud, nii et isegi ootepositsioonilt väljasõit terve tunni kulutas. Kui tankid Pontavert'ist Miette poole liikusid, awas waenlase suurtükiwägi

walmistada, sest jalgwägi, kes seda oli kohustatud tegema, polnud ka siin midagi teinud. Kell 10,15 m. pääsis esimene tank kaewikust üle. Seisaku ajal läks tankide saatja jalgwägi laiali, ainult mõned üksikud grupid järgnesid tankidele, kuni kolmanda Saksa liinini.

Teine tankide grupp jõudis üle Saksa teise liini ja asus lahingkorda, et kergemini takistustest üle pääseda. Siin olid ka juba mõned jalgwäe osad. Selle asemel, et tankidele teed valmistada, läksid nad laiali, sest waenlase granaadid, sihitud tankide pihta, langesid tihedalt tankide ümber ja sünnitasid kaotusi ka jalgwäe keskel. Meeskond tuli tankidest välja ja tegi ise omale tee edasiminekuks. Kesk-päewaks jõudsid 7 tanki kõrgustikule 78, kuid jalgwägi, kes liig wäikearwuline, ei

Julgenud enam tankidele järgneda. Kell 13 jätkasid tankid kallaletungi Nassau kaewikute pääle, walides oma tegewuse objektiks punkti, mis ühendab Nassau ja Würtzburgi kaewikud. Waewalt said nad mõni sada meetrit edasi minna, kui Jurincourt'i ja Claquedents'i metsas asuwate Saksa patareide otsekohese tule alla sattusid. Kahe tanki pääl tekkis tulekahju, kaks tanki purustati. Purustatud tankide meeskond hüppas tankidest välja ja wõttis ühe Saksa kaitsepunkti oma alla, tulistades kuulipildujatest sakslasi. Kolm ülejäänud tanki taganesid kõrgustiku 78 taha. Julgustatud sakslased algasid wastukallaletungi, kuid löödi hõlpsasti tankide ja Saksa kaitsepunktis asuwa tankide meeskonna poolt tagasi.

Kuues grupp järgnes teisele niiwõrd ligidalt, et grupi ülem, nähes teise grupi rasket seisukorda, wõttis selle grupi käigul olewad tankid oma juhatuse alla ja jätkas kallaletungi. Ta jõudis ilma kaotusteta Saksa teisele liinile, asus siin kell 11 lahingukorda ja tungis Nassau kaewikute kallale. Nassau kaewikutele liginemise ajal märkasid Saksa lennukid tanke ja suurtükid awasid nende pihta ägeda tule. Kella 14 paiku oli juba 6 tanki wigastatud. Sellegi pääle waatamata tungisid tankid korras edasi, kuid jalgwägi ei järgnenud neile. Andes kutsesignaale ja nähes end omast wäest isoleerituna, kawatsesid tankid weidi taganeda, kuid samal momendil algasid sakslased kõige ägedamat wastukallaletungi. Tankid löid nad suurte kaotustega tagasi ja taganesid siis ise mõnisada meetrit. Umbes kella 15 paiku jõudsid mõned suuremad 151. jalgwäe rügemendi osad kohale, ja tankid jätkasid kallaletungi.

V grupp kaotas juba Choléra talu juures ühe tanki, grupi juhi ja kaks ohwitseri haawatutena, kuid jätkas sellegi pääle waatamata oma teed. Tankid läksid üle Saksa II liinist, liginesid III-le ja algasid wõitlust Würtzburgi kaewikute wastu, murdsid wiimastest läbi ja jõudsid Claquedents'i metsa lõupoolsele serwale, kaotades seejuures 6 tanki. Metsa serwal jäid tankid peatama ja andsid, nähes et sakslased nende ees laiali jooksid, jalgwäele kutsesignaale. Liinil olid nõrgad 162. jalgwäe rügemendi osad, kes tankidele järele ei läinud. Tankid jäid kohale kella 13 kuni 16, andes jalgwäele kutsesignaale, kuid wiimane ei järgnenud. Selle aja jooksul käisid kolm tanki üksikult luurel. Kell 16.30 m. teatati grupi ülemale, et

jalgwägi suurte kaotuste tõttu ei suuda enam tankidele järgneda. Grupp pööras tagasi. Nähes tankide taganemist, algasid sakslased ägedat wastukallaletungi. Tankid pöörasid nende wastu, kihutasid nad laiali ja sõitsid siis jalgwäe ülema korraldusel lähtepositsioonile Beaumarais metsa.

Üheksas grupp kaotas kaks tanki enne Miette jõe jõudmist. Tee, mis jalgwägi temale tegema pidi, polnud tehtud. Grupp jagunes kahte jakku, suure waewaga Mauchamp'i talu juures teisest Saksa liinist läbi minnes. Siit edasi asusid tankid lahingukorda. Sakslaste ägeda tule all murdsid nad Würtzburgi kaewikuist läbi ja läksid edasi. Nähes, et jalgwägi neile ei järgne, pöörasid tankid, suuri kaotusi kandes, tagasi.

Neljas grupp, jõudes Choléra talu juure, jagunes kahte ossa ja jätkas edasiminekut. Et jalgwägi ka neile teed ei teinud, jäid nad hiljaks. Kell 15.30 m. jõudsid nad Aisne jõe ligidal Saksa teisele liinile, kust üleminekut algasid. Wiis tanki olid juba üle kaewiku läinud, kui sakslased ägedat wastukallaletungi algasid, mis Prantsuse jalgwäe taganema sundis. Tankid tormasid waenlase kallale ja kihutasid ta põgenema. Tankid jätkasid oma kallaletungi waenlase tugewa suurtüki tule all. Nähes, et jalgwägi neile ei järgne, pöörasid nad tagasi. Warsti said kõik tankid korralduse Beaumarais metsa lähtepositsioonidele taganeda. 82 tankist, kes XXXII korpuse kallaletungi toetasid, tulid korras tagasi ainult 38. Meeskond kaotas 26 ohwitseri, 20 allohwitseri ja 83 lihtsõdurit.

Tankide lõõgil, kes toetasid V korpuse kallaletungi, ei olnud ka paremaid tagajärgi. Kell 6.20 m. algasid nad kallaletungi. Beaumarais metsast välja tulles, märkasid neid waenlase lennukid, kes oma suurtükiwäele sellest märku andsid. Kohe awasid sakslased tankide pihta ägeda tule. Temple'i talust möödudes, wõtsid tankid suuremad interwaalid, et kaotusi ära hoida, ja jätkasid edasiminekut. Tankidele järgnew jalgwägi kannatas suuri kaotusi ja läks laiali. Kell 7.15 m. jõudsid tankid esimese Saksa liini ette. Kaewikud olid 4—5 m. laiad ja 3—4 m. sügawad, milledest ülepääsemine oli õige raske. Mõned jalgwäe osad, kes ligidal olid, tulid tankidele appi ja tegid neile ülemineku tee. Tankid läksid üle kaewiku ja jätkasid ägeda waenlase tule all oma kallaletungi. Kandes suuri kaotusi ja nähes, et jalgwägi nendele ei järgne, pöörasid tankid,

olles jõudnud Saksa kolmanda liinini, tagasi, likwideerides mõned sakslaste wastukallale- tungid. Lõpuks said tankid korralduse asuda Beaumarais metsa lähtepositsioonile. 50 tankist, kes V korpuse kallale tungi olid toetanud, tuli tagasi ainult 18 korras tanki. Meeskond kaotas 7 ohwitseri, 8 allohvitseri ja 36 lihtsõdurit.

Olgugi, et tankide kallale tung 16. aprillil ei õnnestanud, on selle lahingu tundma- õppimine väga tähtis, sest kõik tehtud wead, nii korraldustes enestes, kui ka nende täitmises, näitavad piltlikult, kuidas isegi kõige väiksemad patustused lahingu üldisse käiku mõjuvad.

Tehtud wõgu waadeldes, leiame:

1) Tankide tegewuseks oli wälja walitud maa-ala, mis ei wõimaldanud tankidele waba liikumist. Nimelt takistas liikumist soine ja suurtükitulest rikutud maastik. Tankid olid selle tõttu sunnitud kolonnides liikuma ja kannatasid loomulikult suuri kaotusi.

2) Tankidele tehti ülesandeks astuda wõitlusse ainult Saksa kolmanda liini wõtmisel. Neil tuli lähtepositsioonilt kuni tegewuse objektini pikk tee raskel maastikul ja waenlase ägeda suurtükitule all ära käia. Liikudes kannatasid nad suuri kaotusi, kuna nad ise oma tulega waenlase päale mingit mõju ei saanud awaldada.

3) Luure, mis edukaks tankide löögiks nii tähtis, oli äärmiselt puudulik. Jalgwägi, kellele ülesandeks oli tehtud tankidele liikumise tee teatud märkide abil ära tähendada ja raskusi, mis tankide liikumist takistasid, kõrwaldada, ei teinud seda. Tankidel tuli liikuda juhuliselt. Sattudes läbipääsematuile takistustele, pidi meeskond wälja tulema ja omale teed walmistama. Sarnane liikumine nõudis palju aega, tankid olid sunnitud liikuma kitsas kolonnis, üksteise järele, kannatasid suuri kaotusi ja jäid hiljaks.

4) Jalgwägi ei osanud tankidega koos töötada. Kui tankid Saksa kolmandale liinile kallale tungisid, ei järgnenud neile jalgwägi. Ta peitis end sakslaste tule eest kas granaatide aukudesse ehk sakslaste kaewikutesse. Ta unustas aksiooni, et tankid ei suuda muidu kaua aega wõidetud maa-ala oma käes hoida, kui jalgwägi seda okkupeerima ei ilmu. Et seda teha, peab jalgwägi tankidele järgnema ja okkupeerimiseks parajad silmapilgud kasutama. Siin ei wõi tähendamata jätta, et niisugused momendid on lühikesed ja waenlase taganemine neil momentidel kannab põgenemise laadi. Kuid niisugused momendid ei järgne üksteisele

kiirelt, sellepärast tuleb jalgwäelt nõuda püsiwat ootamist, jalgwäe juhtidelt aga kiireid otsusi ja otsuste ajawiitmata täide- wiimist. Enesestki mõista, et jalgwägi seda ei suuda teha, kui tema tankidega kooskõlas ei oska tegutseda. Oskuse omandamine otsekohe lahinguwäljal on wõimata. Selleks tuleb juba rahuajal palju tösisit tööd ära teha. Et rahuaegsel tööil spowitawad tagajärjed oleksid, tuleb wälja töötada instruksioonid jalgwäe ja tankide koostöötamiseks. Kuid seda on weel wähe, sest instruksioonide olemas- olu ei anna iseenesest weel midagi, waid tankid ja jalgwägi peawad maastikul wõimalikult rohkem koos töötama ja selleks wilumuse omandama.

Lahinguwäljal peab tankide osa jalgwäe osale alluma samasugustel alustel, nagu iga üksus, millest jalgwäe osa koosneb. Enne lahingu algust peab tankide wahel niiwõrd kindel side olema loodud, et ta kogu lahingu ajal minutikski ei katkeks. On side loodud, arutawad jalgwäe ja tankide ülemad põhjalikult kallale- tungi plaani läbi, määravad kindlaks operatsiooni läbiwiimise wiisid ja teewad lõpulikud korraldused. Mõistagi, et see kõik aega nõuab, sellepärast tuleb siin aega kui tähtsamat tegurit kõrgelt hinnata.

5) Silmas pidades, et tankid ei saa end lahingus maastikul warjata, waid nad on waenlase suurtükidele märgilauaks, mille all mitte ükski tankid ei kannata, waid ka neile järgnew jalgwägi, peawad meie suurtükid tankid oma kaitse alla wõtma. Nad peawad waenlase patareid waikima sundima, kui nad aga seda teha ei suuda, siis vähemalt waenlase waatluspunktid pimestama. Tankide kallale tungi ajal peab ka weel lennuwägi agaralt tegutsema, et takistada waenlase lennukitel tankide pihta sihitud tule korrigeerimist. Prantslased ei pidanud seda silmas ja Saksa patareid, kelle tuld lennukid ja maa waatluspunktid (Corbeny, Damary ja Claque- dents'i metsas) korrigeerisid, pommitasid tanke takistamatult.

Lühidalt kokkuwõttes wõib toonitada, et tanke tuleb tarwitada maastikul, mis nende liikumist ei takista. Lõök peab sündima ootamatult ja ligida maa päält. Selleks toimetada tankid waenlase posit- sioonidele wõimalikult ligemale, et neil ei tuleks pikka teekonda kuni esimese tege- wusobjektini ära käia. Kallale tungi alata ühel ajal ja laialisel frondil, et ära hoida waenlase tule koondamist. Kallale tung peab sündima kindla kawa

Wabadusristi kawalerid.

*Kolonel K. Parts,
Wabaduse Risti I. liigi 1. järgu ja II. liigi 3.
järgu kawaler.*

Karl Parts sündis 16. juulil 1886 a. Pärit Palu-
pera wallast Tartu maakonnast. Üldise hariduse
saanud Tartu linnakoolis, sõjaväelise — Peter-
hofi lipnikkude koolis ja Wabariigi Kindralstaabi
kursustel. Ilmasõja lahtipuhkemisel 1914 a. kut-
suti Parts sõjaväkke ja määrati 1. kaardi jalg-
wäe diivisi side komandosse. 1914 a. nowemb-
ris saadeti Peterhofi lipnikkude kooli, mille 1915 a.
weebuaris lõpetas. 1917 a. juunis tuli Parts alam-
kapteni aukraadis Eesti 1. jalgwäe rügementi üle,
kus ta esiteks kompanii, siis pataljoni ülemana
teenis. 1918 a. märtsis ülendati kapteniks. Saksa
okkupatsiooni algul, 1918 a. aprillis, tuli tal sõja-
wäe teenistusest demobilisatsiooni puhul lahkuda.
1918 a. sügisel, kui Saksa okkupatsioon lõppes,
algas kapten Partsi energiline tegewus. Nowembri
lõpul asus ta soomusrongide formeerimisele.
30. nowembril wõis 1. soomusrong kapten Partsi
juhatusel waenlase vastu välja sõita. 14. det-
sembril järgnes 1. soomusrongile 2. soomusrong.
Soomusronge juhatas Parts esiteks soomusrong-
ide diivisjoni, siis diivisi ülemana kuni sõja
lõpuni. 1919 a. juunis ülendati Parts wahwuse ja
erilise kiiduwäärt teenistuse eest kolonel-leitnan-
diks, 1920 a. 1. jaanuaril erilise kiiduwäärt ja kas-
suliku teenistuse eest koloneliks. Praegu tehni-
liste wägede inspektor.

Pääle I liigi 1 järgu ja II liigi 3. järgu Risti on
kolonel Partsil veel Läti Karutapjate ordu aumärk,
Wene Püha Anna 4. ja 3. järgu ning Püha
Stanislause 3. järgu aumärk.

järele, jalgwäe saatel, kes tankidega koos
oskab töötada. Selleks tuleb juba rahu-
ajal wäljatöötatud instruksioonide järele
wõimalikult rohkem harjutusi teha.

Side jalgwäe ja tankide wahel ei tohi
üheski silmapilguks katkeda. Eelseiswa
operatsiooni kohta peab asjaosalistel kogu
tema ulatuses selge ja kaine pilt olema.

*Kolonel-leitnant O. Luiga.
Wabaduse Risti I liigi 2. järgu ja II liigi
2. ja 3. järgu kawaler.*

Oskar Luiga sündis 16. septembril 1894 a.
Pärit Tartu maakonnast Pangoti wallast. Hariduse
saanud Tartu linnakoolis ja *Parfino metsaasjan-*
duse koolis, sõjaväelise hariduse — 2. Petrogradi
lipnikkude koolis. 1915 a. weebuaris astus liht-
sõdurina sõjawäe teenistusse. 1915 a. mais kom-
mandeeriti 2. Petrogradi lipnikkude kooli, mille
sama aasta augustis lõpetas. Tuli 1. Eesti rüge-
menti üle alamkapteni aukraadis 1917 a. juunis,
kus kompanii ja pataljoni ülemana teenis. 1918 a.
märtsis ülendati kapteniks. Eesti sõjawäe demo-
bilisatsiooni puhul Saksa okkupatsiooni algul
1918 a. kewadel tuli Luigal sõjawäe teenistusest
lahkuda. Pärast sakslaste okkupatsiooni lõppu
1918 a. sügisel oli kapten Luiga esiteks 1. rüge-
mendi ohwitseride rühma ülem. 21. nowembril
astus Tallinna l'õögipataljoni ja määrati pataljoni
ülema abiks. 27. detsembril 1918 a. määrati soom-
usrong № 3. kommandandiks. 3. soomusrongi
juhatas Luiga kuni sõja lõpuni. 1919 a. oktoobris
ülendati kapten Luiga kiiduwäärt teenistuse eest
kolonel-leitnandiks. 1920 a. jaanuari lõpul määrati
kolonel-leitnant Luiga Kalewi Malewa rügemendi
ülemaks. 1921 a. aprillis lahkus tegewast sõjawäe
teenistusest ja arwati reserwi.

Pääle I liigi 2. järgu ja II liigi 2. ja 3. järgu
Wabaduse Risti on kolonel-leitnant Luigal veel
Wene Püha Stanislause 3. järgu aumärk.

Nõrkade wäeosade toetamiseks tanke
mitte wälja saata, sest nad ei järgne
tankidele ega suuda tankide wõitu ära
kasutada.

Kui tankid wälja lähewad, tulewad nad
oma suurtükitle ja lennukite kaitse alla
wõtta, et vähemalt waenlase tule korri-
geerimist waatepunktidelt takistada. J. L.

Wabadusristi kawalerid.

*Kolonel-leitnant H. Kurwits,
I liigi 2. järgu Wabaduse Risti kawaler.*

Hans Kurwits sündis 15. mail 1887 a. Saadjärve wallas Tartumaal. Lõpetanud Tartus Treffneri gümnaasiumi ja Tartu ülikooli õigusteaduse osakonna. 1914 a., kui ilmasõda lahti puhkes, kutsuti Kurwits, kes ülikoolis õppis, wäeteenistusse ja määrati sama aasta oktoobris Wladimiri sõjakooli, mille 1915 a. 1. weebr. lipnikuna lõpetas. Wõttis 332. Obojani rügemendis wõitlustest sakslaste ja austerlaste wastu kompanii ülemana osa 1917 a. juunis tuli Kurwits leitnandi aukraadis 1. Eesti rügemendi üle, kus esiteks kompanii, siis pataljoni ülemana teenis. 1917 a. juunis ülendati alamkapteniks, 1918 a. märtsis esiteks kapteniks ja siis kolonel-leitnandiks. Pärast Saksa okkupatsiooni, mil jälle tegewuse wõimalus awanes, määrati kolonel-leitnant Kurwits 1918 a. nowembris Tartu linna ja maakonna kaitseliidu ülemaks. 25. detsembril 1918 a. alustas Wiljandi wabatahtliste pataljoni formeerimist, ühtlasi määrati ta ka pataljoni ülemaks. 5. weebr. 1919 a. määrati 2. jalgwäe rügu ülemaks, 22. dets. — 1. diwiisi ülema abiks. 1920 a. septembris nimetati 2. jalgwäe rügemendi ülemaks, 1921 a. septembris — 7. jalgwäe rügemendi ülemaks. 1921 a. oktoobris lahkus sõjawäe teenistusest ja astus ülikooli, et pooleli jäänud õigus-teaduse kursust lõpetada. Pärast kursuse lõpetamist astus kolonel-leitn. Kurwits uuesti teenistusse ja määrati Piiriwalwe walitsuse ülemaks.

Pääle Wabadusristi I liigi 2. järgu on kol-leitn. Kurwitsil weel Wene Anna Ordu 4. ja 3. järgu ja Stanislause 3. järgu ja Pühajüri 4. järgu orden.

*Kapten J. Lepp,
II liigi 3. järgu Wabaduse Risti kawaler.*

Jaan Lepp sündis 7. juulil 1895 a. Tallinnas. Üldise hariduse saanud Tallinna Linna Kaubanduse koolis. 27. mail 1915 a. astus wabatahtlikult sõjawäe teenistusse. 1915 aasta nowembris kommandeeriti Peterhofi lipnikkude kooli, mille 1916 aasta weebuaris lõpetas. 1917 a. oktoobris tuli Wene wäest Eesti rügemendi üle. Saksa okkupatsiooni algul tuli Lepal, nagu teistelgi Eesti rahvuslaste wäeosade sõjawäelastel, sõjawäe-teenistusest demobilisatsiooni puhul lahkuda. 1918 aasta sügisel, pärast sakslaste lahkumist, kui Wenega sõda algas, määrati Lepp 20. nowembril 1. soomusrongi ülema abiks, 30. detsembril 2. soomusrongi ülemaks. 2. soomusrongi juhatais Lepp terve wabadussõja kestwusel. 1920 a. juunis lahkus kapten Lepp tegewast sõjawäe teenistusest ja arwati reserwi.

Pääle II liigi 3. järgu wabadusristi on kapten Lepal weel Karutapjate ordu ning Wene Stanislause 3. järgu aumärk.

*

Kõik need neli Wabaduse Risti kawaleri, kelle pildid siin toodud, on endised 1. Eesti rügemendi ohwitserid, mille aastapäewa meie 16. aprillil pühitseme.

Majanduslisest asjaajamisest.

On nii mõnigi kord ette tulnud, et kesk-asutused annawad majanduslistes küsimustes korraldusi, ilma et enne asja igakülgsest läbi kaaluksid. Selle järelduseks on, et nii mõnigi korraldus saab asjata koormaks.

Iga antawa korralduse juures peaks tingimata silmas peetama soovitatavate tagajärgede saawutamist wäikse tööjõu ja materjaalse kuluga. Tuleks läbi wiia, et kõrwale heidetaks mitte ainult puht paberlikkus, waid ka see, ilma milleta asjale

kahju tegemata läbi saab. Nii mõnigi kord on see nõue jäetud silmapääri wahele ja selle järeltuseks on asjata tööjõu ja materjali kulu.

Warustuswalitsuse ülema käsuga nr. 1 s. a. pandi maksma kaitsewäes uus krediitide awamise, arwestamise ja uendamise kord. Käsuga nr. 2 täiendatakse eelmist korraldust muu seas sellega, et toidu, hobusemoona, kütte ja walgustuse (järjelikult igatahes siis ka pesupesemise ja jalanõude parandamise) summade väljaminekuid tõendawad dokumendid tulewad üldisel alusel teiste dokumentidega krediitide kulutamise aruande juure lisada. Wiimase korralduse möödapääsemata tarwilikkus ja otstarbekohasus on õige küsitaw. Päälegi ei ole see kooskõlas meil majanduslisel alal makswate seadlustega. Wabariigi Walitsuse poolt kinnitatud tootlustamise, warustamise ja kütte ja walgustuse seadluste mõiste järele ei kuulu neil aladel tehtawate kulude arwed ja rahajagamise nimekirjad üldse järelokrolli alla. Kontroll rewideerib neid alasid wastawate eriaruannete järele niiwõrd, et wäeosa väljamineku kogusummat igal ajal suuremana ei näitaks, kui makswate normide järele lubatud. Tegelikult kulu arwed ja rahajagamise nimekirjad on täielikult wäeosa sisemine asi. Nende krediitide kulutamise aruande juure lisamisest ei ole rewideerimise ega ka muus mõttes vähematki kasu ja see on wäeosa produktiivsuset ja otstarbeta tööga asjata koormamine. Muu seas tulewad ühenduses selle käsuga rahajagamise nimekirjad kahes teisendis kirjutada nende sõdurite kohta, kes toidu, pesupesemise ja saapaparanduse kulud rahas saawad, sest üks teisend on tarwis wäeossa jätta õienduste saamiseks. Warem walmistati need ühes teisendis, sest nad ei kuulunud aruannete juure lisamiseks ja jäid wäeossa.

Kui on tarwis teada tegelikult kulu nimetatud aladel, siis wõib ju seda krediitide kulutamise aruandesse rahapääramatu järele märkida, kuid keskasutusele ja ka riigikontrollile mitte tarwismine waid dokumente juure lisamata.

Ühe wäeosa poolt tehti warustuswalitsusele ettekanne nimetud dokumentide krediidi kulutamise aruande juurest ärajätmise asjus. Wastus saadi aga eitaw,

sest nad olla tingimata tarwilikud. Nagu sama wäeosa järelepärimise pääle riigikontrollist ametlikult teatati, ei wajawat kontroll nimetud dokumente rewideerimiseks. Jääd arusaamatuks, milleks neid warustuswalitsusele tarwis läheb. Kas ainult selleks, et wäeosadel rohkem tööd oleks. Teist põhjust ei oska oletada.

Oleks wõinud ilma vähemagi kahjuta ära jätta wormaalsus, et krediitide kulutamise aruanne peab kuukommisjoni poolt läbi waadatud ja alla kirjutatud olema. Aruandel on juba wäeosa ülema allkirjaga märkus, et aruanne kooskõlas rahapääramatuga. Wiimane rewideeritakse kuukommisjoni poolt ja järjelikult on sellega siis ka aruanne rewideeritud. Ei taha uskuda, et sellepärast kuukommisjoni märkust aruandel nõutakse, et wäeosa ülema tõendust kokkukõla suhtes ei usuta, waid seda saab seletada ainult sissejuurdunud wormaalsusega.

Oleks hädatarwilik ja ammu juba aeg wäikeste üksuste raamatupidamise alal lihtsustusi ette wõtta. Nii tuleb näiteks rahwawäe ülematel, kelle juures riidewarustusel 5—6 meest, warustuse alal pidada 5 wararaamatut: ladu (laekahoidja) wararaamat, ladu wanawara raamat, wäeosa tähtaja wäljateeninud warustuse raamat, komando wararaamat ja komando tähtaja wäljateeninud warustuse raamat.

Nii wäikse warustuse läbikäigu juures jatkuks tõesti 1—2 raamatust, ilma et selle all miski kannataks. Sellekohase ettekande pääle teatas aga keskasutus, et raamatud kõik tulewad pidada.

Noh, eks siis peame. Tuleb aga tahtmata meele Awertshenko jutustus asutusest Wenemal, mille kantselei proilite ja osakondade arw nii suureks kaswas, et ainsaks tööks oli asutuse enda riietega, toiduga j. n. e. warustamine. Tegemist oli kõigil kaelani.

Kui mõni aasta weel nõnda edasi läheb, siis wõib juhtuda, et rahwawäe ülematel pääle wararaamatute pidamise aega muuks ei jätku.

Niikaua kui kõik asjaajamise lihtsustused keskasutustelt „välja pigistada“ tulewad, ei ole lootat, et wäeosad paberisse uppumisest pääseksid.

M. P.

Käik läbi laua*).

Olin austawa kutse saanud pidulikust koosviibimisest kasiinos umbes 30 noore ohwitseri wastuwõtmise puhul osa võtta. Kasiino awarad ruumid on noorte tugewate Inglise ohwitseride elurõõmuga täidetud. Koosviibimine ühise laua taga ei kestnud kaua.

Tõuseme lauast. Tundub ülew meeleolu. Mind wõetakse kaasa kindralite tupp. Keset suurt tuba harilik pruun kahe riiuliga wiie jala pikkune elatanud laud. Seintel kuulsate Inglise inseneriwäe kindralite pildid. Siit waatawad alla elusuures Gordon, Bourgoine, lord Kitchener ja teised. Ka nemad tunnewad seda lauda. Juba on kindralid ja wanemad ohwitserid tupp kogunud. Algab noorte ohwitseride karm wastuwõtmise riitus. Ainult laua taga istumine, roogade ja weinide maitsmine ei oleks küllaliseks wastuwõtmiseks. Tuleb ju elus ja teenistuses sagedasti raskuste ja kitsikustega wõidelda ja seda tuleb ka noortele ohwitseridele meele tuletada. Sõjamehe elu ei ole kestew pidu. Selleks ka see traditsiooniline laud siin toas. See laud on kaliiber. Kedagi ei wõeta enne Kuninglikku Inglise Inseneri Korpuse wastu, kui ta ei ole eksami laua juures läbi teinud.

Milles see seisab?

Laud keset tuba. Laua kummagi otsa kohal seintes kõrge, laia äärega ja wask wõrega kaminad. Noorte ohwitseride wastuwõtmiseks on korpuses juba teeninud noorematest ohwitseritest koosseis moodustud: 2 ohwitseri kaminawõrel — eksamineerijad, 12 ohwitseri spaleerina kaminast kuni lauani, laua juures 4 ohwitseri „aitajat“ ja laua pääl tseremoniimeister; kindralid, wanemad ohwitserid ja kaptenid teise pool laua otsas wastuwõtjateks. Saatjate wahel tuuakse nooruke, koolist wäljalastud ohwitser sisse, wiiakse kamina juure ja tõstetakse wõrele. Sää! küsimused:

Mis Teie nimi? (see ja see).

Kui wana? (nii ja nii).

Kas tulite Kuningliku wäe inseneride juure? (Ei wõi loota teist wastust, kui „ja“; ka pole juhust olnud, et keegi oleks midagi muud wananud).

Selle järele paar sõjamehelikku pööret ja siis mehise tõukega läbi spaleeri laua juure. Spaleer ei jäta oma õigust tarwitamata, et noorele ohwitserile traditsioonilist „rüütli hoop“ anda. Wastuwõetaw on nüüd kohustatud üle alumise riiuli läbi laua pugema. Ruum on kaunis ahtake, wist mitte rohkem kui 12 tolii kõrge; ei wõi ju ka noor ohwitser kehakas olla. On ohwitseril suurem osa keha juba õnnelikult läbi laua jõudnud, siis „aidatakse“ teda tseremoniimeistri äranägemise järele laua ääres olewate ohwitseride poolt omal wiisil. See just nii wäga aitamise laadi ei ole, waid pigemini karm ümberkäimine. Siis saadetakse noor ohwitser wanemate ohwitseride, wastuwõtjate grupi juure, kus teda kokkulöömiseks Sõja Inseneri Korpuse terwiseks klaas weini ootab.

Ka wanemad ohwitserid on kohustatud seda lauda austama. Saab keegi kaptenist majoriks, peab ta üle keskmise riiuli pugema. Siin on ruum wähe awaram, sest wõib oletada, et kaptenid, majorite kandidaadid, wähe kehakamad on. Minu juuresolekul muutus pärast noorte ohwitseride wastuwõtmist tegelaste koosseis. Siin on juba kõik wanemad ohwitserid. Wastuwõtjad on kindralid ja kolonelid. Häda noorele ohwitserile, kui tema kogemata satub staap-ohwitseri riiulile. Siin on kaunis karm oma paiga kättenäitamine. Muidugi järgneb kombe täieline repetitsioon, kuni kohused korralikult täidetud.

Kõik Inglise inseneriwäe kindralid ja ohwitserid tunnewad seda lauda. Temast on läbi käinud ka need korpuse suurused, kelle pildid ripuwad siin kindralite toas, eeskujuks noortele ohwitseridele. R.

Kultuur-haridusline töö Poola sõjawäes.

Kultuur-haridusline töö Poola armees on omandanud wäärilise koha. Selle töö pääeesmärkideks on: äratada sõdurites isamaa armastust, huwi sõjawäe teenistuse

wastu ja sõjakat waimu; propageerida Poola riigi endiste õitse-aegade kuulsust; tõsta sõdurite waimlist tasapinda, arendada neid füüsiliselt ja pakkuda wäärtuslikku

*) Inglise Kuninglikus Inseneride korpuses.

meelelahutust. „Politrabotnik'u“ (nowember 1923 a.) andmetel saame kultuurhariduslisest tööst Poola armees ja seda tööd juhtiva organisatsiooni struktuurist järgmise pildi:

Kultuur-hariduslist tööd sõjawäes juhib kindralstaabi III osakond, mille juures tegutseb erijaoskonnana n. n. „kultuurharidusline seksioon“. Viimase ülesandeks on saavutada ühtlust ja plaanikindlust kultuur-hariduslistes püüetes sõjawäe ridades, juhtides wastawate orgaanide tegewust wäeosades, samuti ka nende seltskondlikkude organisatsioonide tegewust, kes kultuur-hariduslist tööd sõjawäes tegelikult toetawad. Eelnimetatud seksioonile (jaoskonnale) alluwad otsekohe analoogilised jaoskonnad korpuse ringkonna staapide juures, millede ülemateks erilise ettevalmistusega ohwitserid („referendid“). Pääle selle on iga jaoskonna juures kultuurhariduslise töö allohwitserid-instruktorid. Korpuse ringkonna referent juhib samasuguste referentide tegewust jalgwäe diwiisides, ratsawäe brigaadides ja üksikutes wäeosades. Pääle selle tegutsewad referendid rügementides, pataljonides ja kompaniides. Igaüks neist allub otsekohe lähema kõrgema instantsi kultuur-hariduslisele referendile.

Kultuur-haridusliseks tööks eriti määratud ohwitseride ja allohwitseride kõrwal peawad ka kõik teised ohwitserid sel alal kaasa töötama.

Üksikutest kultuur-hariduslise töö aladest Poola armees peab nimetama kirjaoskuse ja käsitöö õppuseid, klubide, raamatukogude ja lugemistubade sisseseadmist, loengute, teatriõhtute ja õpereisude korraldamist ning spordiharrastust.

Kirjaoskamatusse likwideerimise kursused on igas kompaniis (eskadronis, patareis), kus õpetust annawad sellekohaselt ettevalmistatud ohwitserid ja allohwitserid-instruktorid, wiimaste puudumisel aga kodanliste koolide õpetajad.

Garnisonides, kus olud selleks wähegi soodsad, awatakse sõduritele erikursused, näiteks: aiatöö, raamatukõitmise, korwipunumise, lukusepatöö, sepatöö, kauhituduse, rätsepatöö, kingsepatöö, juukselõikamise jne. kursused.

Igas kompaniis ehk temale wastawas üksuses on oma raamatukogu. Kompanii raamatukogude warustamine raamatutega

sünnib rügemendi raamatukogude kaudu korpuse ringkonna kultuur-hariduslise seksiooni otsekohe järewalwe all.

Loenguid ja kõneõhtuid korraldatakse sõduritele wäeosades mitte wähem kui kaks korda nädalas. Nende eesmärgiks on sõdurite tutvustamine kodaniku õiguste ja kohustega ning riigikeele õpetamine teistest rahwustest sõduritele.

Klubid ehk „Sõdurite Kodud“ on suuremates garnisonides. Nende juures leiwad aset: sõdurite teater, teemaja, pood, wõimlemise ja mängu saal, raamatukogu ning lugemislaud. Samasugused klubid, kuid puudulikuma sisseseadega, leiduwad pea igas rügemendis.

Igas rügemendis on oma teater. Näitejuhtide ettevalmistamiseks korraldatawad kultuur-hariduslised seksioonid perioodilisi kursusi. Ka ei puudu rügementides orkestreid ja asjaarmastajate laulukoorid.

Ekskursioone wõetakse ette tehastesse, kunstinäitustele, muuseumidesse jne. Juhtidena esinewad kultuur-hariduslise ala tegelased.

Kõrwuti ülemalnimetatud hariduslise tegewusega käib kehaline kaswatus, millele iga sõdur päewa kestes wähemalt kaks tundi peab anduma.

Mis puutub kultuur-hariduslise koosseisu komplekteerimisse, siis hoolitsewad wastawate jõudude ettevalmistamise eest sellekohased kursused. Iga korpuse ringkonna staabi juures tegutsewad kolmekuulised kultuur-hariduslised kursused, kuhu wõetakse wastu ohwitseri noorem-leitnandi, leitnandi ja kapteni aukraadis. Need kultuur-hariduslise töö juhtide ettevalmistamise kursused jagunewad kahte ossa: ettevalmistuse- ja metoodilis-praktilised kursused. Wiimastele pääsewad ainult need ohwitserid, kellel wähemalt keskkooli haridus. Kursused on kawatsetud 30 ohwitseri jaoks. Juhtumisteks, kui nõudmine kultuur-haridusliste tegelaste järele suur, on ette nähtud lühikeseajalised kursused ohwitseridele diwiiside ja ratsabrigaadide juures.

Lõpuks peab tähendama, et kultuur-hariduslisest tööst Poola armees wõtawad elawalt osa paljud mõjuwad seltskondlised organisatsioonid, nagu „Poola Walge Rist“, „Sõdurite eest hoolitsemise komitee“, „Korpuse ringkonna komiteed kultuur-

hariduslikeks tööks sõjawäes“, „Naisliit“ jne., kes osakondade võrguga ulatawad igasse garnisoni. Need organisatsioonid, töötades täielikus kontaktis wäejuhtidega ja kultuur-haridusliste sektiioonidega, warustawad wäeosasid kirjandusega, ajakir-

jandusega, õpeabinõudega, korraldawad sõduritele teatri- ja kontsert-õhtuid, kinoseansse, loenguid, waielusõhtuid, e^kskur-sioone jne. Ohwitseridele on lubatud nende organisatsioonide tegewusest auliikmetena osa wõtta.

— ms —

Ameerika püssipadrunid.

3-liinilised kuulid. Ühisriikide wägede osa-wõttes lahingutest Prantsusmaal hakkasid ilmuma teated, et Ameerika padruni löögiulatuse on Prantsuse ja Inglise ja ka Saksa kuulide omast wähem, mis eriti kuulipilduja tule juures märgataw oli, sest Ameerika kuuli lennukaugus oli 1000 jardi wähem kui teistel sõdiwatel riikidel. Alguses ei tahetud neid teateid uskuda. Kuid siiski peeti St Jean de Mont's (Prantsusmaal) ja Miam'is (Ameerikas) proowilaskmisi, kus selgus, et need teated ikkagi küllalt põhjendatud olid, sest Ameerika padrunid ei wastanud ka säääl kaugelaste nõuetele.

Selle järeldusena ilmus tarwidus kuuli kuju muuta, suurendada ta raskust ja anda alusele kooniline kuju (*boat-tail*). Ameerikasse saadeti Shweitsis tarwitusel olewate kuulide mudelid, et säääl nende järele uut tüüpi wälja töötada. Proowilaskmine Shweitsi kuulidega näitas, et nende piirkaugus wähesse hajumuse juures on ligi 2000 jardi Ameerika kuuli piirkaugusest suurem. Frankfordi arsenaalis walmistati proowiks kuule Shweitsi mudeli järele. Nende omaduste järekatsumine näitas, et nüüd soowitaw lennukaugus kätte oli saadud, kuid selle eest oli aga hajumus liig suur,

Wiimase nelja aasta jooksul proowiti mitu isegust kuuli kuju, kuid seni pole ikkagi suudetud otsusele jõuda, milline neist kõige parem on. Proowiti järele kuulid raskusega 150 ja 200 graani (mõlemad tsilindrilise ja koonilise tagumise otsaga) laskmisel mitmesuguste algkiirustega. Parema näis olewat kuul koonilise tagumise otsaga (60 nurga all), mille raskus ligikaudu 170 graani.

Selgituseks lugejale, kes wahest ei ole tuttaw niisuguse kuuli kuju arenemisega, olgu öeldud, et suure lennukiiruse juures kuuli tagumise otsa koonilisusel suur mõju kiiruse pääle ei ole. Aga niipea kui kuuli lennukiirus wäheneb alla 1200 m. sekundis, wähendab ta kooniline kuju tublisti tühjuse mõju, mis ilmub lennu kestwusel kuuli tagumise otsa juures. Selle nähtuse järeldusena sirgneb lennujoone lõpuosa.

Kuuli kuju täendamist toimiti ka weel teist moodi. Seni koosnesid pea kõik püssikuulid seatinast melkioorkattega. Oluliselt erines ainult Prantsuse kuul, mis walmistati massiivsest pronksist. Melkioorkattega kuulide tarwitamisel melkioordeeritud rauaõõned lühikese aja jooksul, mis halwawalt mõjus tule täpsuse pääle. Rauaõõn tuli nikkeli korrast puhastada, mis küll keeruline töö ei ole, kuid siiski sõja olukorras tihti wõimata on. Selle nähtuse kõrwaldamiseks soowitati nii mõnedki abinõud.

Wiimase kahe aasta kestwusel korraldati palju katseid kuulikatete kallal, mis olid walmistatud

90% wase ja 10% tsiingi sulatisest. Kui kate on täpselt wälja töötatud ja säääl juures küllalt kõwa, siis saab ta ka tarwilised omadused.

Relwastuswalitsus pole lõpulikkude otsust selle küsimuse kohta weel annud, sest ta loodab lähemas tulewikus korraldada sel alal weel terwe rea laialdasemaid katseid.

3-liinilised eellaske kuulid. Eellaske kuul on üks tähtsamatest sõjaleidustest, wiimase 6 aasta jooksul. See kuul on täidetud põlewa ollusega, mis laske momendil süttib ja põleb heleda leegiga; wiimase järele wõib jälgida kuuli lendu. Kuni Ameerika osawõtmiseni iimasõjast säääl neid kuule ei olnud. Aga kui Ameerika sõtta oli astunud, saadeti asjatundjad Inglismaale ja Prantsusmaale eellaske ning süütekuulide walmistamise wiise uurima. Nende tagasitulekul asuti 3-liiniliste eellaske kuulide walmistamisele Inglise kuulide eeskujule (kuulid täideti baariumi ja metallilise magniumi ülihapendi seguga). Niisuguseid kuule walmistati sõja ajal mitu miljoni. Nähtawa lennujoone pikkus oli küll 800 jardi, kuid selle eest oli tuletäpsus liig wäike, nii et neid kuule pidi kuidagi weel täiendama. Sel alal omandatud kogemuste waral katsuti pärast sõja lõppu walmistada kuule, mis ülesseatud tingimistele wastaksid. Nähtawa lennujoone pikkus peab olema 1500 jardi. Mõõdunud aasta jooksul töötas Frankfordi arsenaal wälja eellaske kuuli, mille nähtawa lennujoone pikkus oli 1400 jardi. Kahjuks, nagu katsed näitasid, täitsid kõigist wäljalastud kuulidest ainult ligi 80% oma ülesannet. Wõib loota, et hoolsama walmistamise ja asja lähemalt tundmaõppimisega töötakse wälja ka selle kuuli rahuldaw tüüp.

3-liinilised süütekuulid. Pääle eellaske kuuli omandas Ameerika sõjawägi inglasele weel süütekuuli. Niisuguseid kuule tarwitati aerostaatide tulistamiseks. Nagu näha, peeti niisuguste, fosforiga täidetud kuulide wäärtust suuremaks kui ta tegelikult oli. Kuuli ülemine osa täideti fosforiga ja wäike auguke kätte sees suluti madalatemperatuurilise sulatisega. Soojust, mis ilmub laske momendil, sulatab selle plombi ning fosfor, kokku puutudes õhuga, läheb põlema. Põlemine sünnib lennujoone 300–400 jardi pikkusel, kuid leek on nii wäike, et selle kuuli otstarbekohasus küsitaw on. Nagu näitawad 1918 aastal Esington'is korraldatud katsed, kus lasti süütekuulidega 8 jalga pika õhupalli pihta, mis oli wesinikuga täidetud, tuli ära raisata suur hulk kuule, enne kui pall põlema läks, kuna see pall samal distantsil süttis ainult ühest 11 mm. eellaske kuulist.

Süütekuule ei wõi nende keemilise osa tõttu kaua alal hoida, seepärast tuli nende sõjaag-sed tagawarad ära tarwitada.

3-liinilised soomuskuulid. Sõja algul töötasid ameeriklased Frankfordi arsenaalis välja soomuskuuli, mis on tuntud „1917 a. mudel'i“ nimega. Selle kuuli südamik oli karastatud terasest ja kaalus 65 graani. Südamikku kattis kohati seatina kiht. Kuuli kate oli melkioorist. Kuulil oli tinast ots, mis kattest välja paistis. Selle kuuli omadused ei olnud aga üleni kaetud kuulide omadest palju paremad, mispärast ta pea 1918 a. mudeli vastu ümber vahetati. Viimase südamik kaalus 65 graani, oli kaetud seatina kihiga ning asus melkioor kesta. Selle kuuli tabavus on väike ja soomuse läbistamise võime jätab ka palju soovida.

Mitmekeerdsete katsete järele töötati välja soomuskuul, 1922 a. mudel. See kuul kaalus 168 graani ja koosneb 4 osast:

- 1) Kate, — kaalus 58 graani, tehtud walgest wasest (90% wase ja 10% tsiingi sulatis).
- 2) Südamik, — 4 kaliibrit pikk, raskus 87,5 graani, tehtud terasest, mis segatud 3% wolframiga.
- 3) Seatina täide kuuli eesotsas, — raskus 12,75 graani.
- 4) Seatina täide kuuli tagumises otsas, — raskus 9,75 graani.

Selle kuuli algkiirus on 2700 jalga sekundis. Ta täpsus laskmisel on suur ja läbistamise võime ka väga häa. Lähematel distantsidel läbib ta kuul 0,6 tollise ja 500 jardi päält — $\frac{1}{4}$ tolli pakuse terasplate. Kuuli pikkus 13,7", läbimõõt 3,80".

Woina i Mir'i andmetel

Sergei Leets.

Ametlikud teated.

Nimetakse, arwates 15. märtsist s. a.: Kindralstaabi walitsuse ülem kindralstaabi kolonel Juhan Tõrwand Kindralstaabi ülemaks, Ratsa rügemendi ülem kolonel Gustaw Jonson Kindralstaabi ülema abiks; Kindralstaabi walitsuse IV osakonna ülem kolonel Jakob Prei Kindralstaabi IV osakonna ülemaks. Kindralstaabi walitsuse I osakonna ülem kolonel-leitnant Herman Rossländer Kindralstaabi I osakonna ülemaks. Kindralstaabi walitsuse II osakonna ülemaks. Kindralstaabi walitsuse III osakonna ülemaks. Kindralstaabi walitsuse III osakonna ülemaks. Sõjawäe ringkonna ülema abi kolonel Oskar Raudwere Harju maakonna rahwawäe ja kaitseliidu ülemaks. Sanitäär kolonel-leitnant Julius Renter, pioneer-pataljonist, sama pataljoni arstiks. Sanitäär-major Louis Hold Harju maakonna rahwawäe ja kaitseliidust Tallinna garnisoni arstiks. Sanitäär-kapten Gustaw Hammer 2. soomusrongide rügemendist sama rügemendi wanemaks arstiks. Sanitäär-kapten Theodor Jürgenson Merikindlustest Merikindluste wanemaks arstiks. Harju maakonna rahwawäe ja kaitseliidu ülem major Eduard Saulep Harju maakonna rahwawäe ja kaitseliidu ülema abiks. Ratsa rügemendi ülema abi major Paul Bassen-Spiller sama rügemendi ülema kohustetäitjaks. Kapten Konstantin Reitel, Ratsa - rügemendist, sama rügemendi ülema abiks. Weterinäär-major Sergei Punin, Sõjawäe warustuswalitsusest, hobuste laatsareti ülemaks. Sõjawäe ametnik Karl Selter, Sõjaministeeriumi juriskonsuldi abi kohuste täitja, Sõjaministeeriumi juriskonsuldi kohuste täitjaks. II diwiisi staabi käskudetäitja wanem ohwitser major Paul Triik, sama staabi operatiiv adjutantiks. Sõjawäe ringkonna staabi käskude täitja staap-ohwitser major Juhan Järwer, sama staabi ülema kohustetäitjaks, arwates 1. augustist 1923

Wiikse üle ja nimetakse, arwates 15. märtsist s. a. Sakala partisaanide üksiku pataljoni ülema abi major Otto Oidermann Sakala jalgwäe rügemendi pataljoni ülemaks. Sakala partisaanide üksiku pataljoni majanduse ülem major Arthur Mathiesen Sakala jalgwäe rügemendi majanduse ülemaks. Kapten Jaan Maide Kindralstaabi walitsusest, Ranna-, õhu- ja sisekaitse staapi operatiiv-adjutantiks ranna- ja sisekaitse alal. Sõjawäe ametnik

Hans Tomson Kindralstaabi walitsusest, Inseneri-wäe inspektuuri sõjawäe side ülema kohuste täitjaks. Sõjawäe staabi korralduswalitsuse mobilisatsiooni osakonna ülem sõjawäe ametnik Karl Koppel, Kindralstaabi V osakonna ülema kohuste täitjaks. 1. jalgwäe rügemendi pataljoni ülem kolonel-leitnant Egbert Jürmann, 5. jalawäe rügemendi pataljoni ülemaks. Kapten-major Aleksander Warma Merejõudude staabist. Sõjaministeeriumi juriskonsuldi abi kohuste täitjaks. 1. suurtükiwäe rügemendi wanem arst sanitäär-kolonel Aleksander Doilow, I diwiisi suurtükiwäe wanemaks arstiks. Sanitäär-kapten Robert Tamberg 5. üksikust jalgwäe pataljonist, 5. jalgwäe rügemendi wanemaks arstiks. 1. suurtükiwäe rügemendi wanem loomaarst weterinäär-major Nikolai Jegorow, I diwiisi suurtükiwäe wanemaks loomaarstiks. 5. üksiku jalgwäe pataljoni ülema abi major Johannes-Oskar Schmidt, 2. soomusrongide rügemendi ülema abiks, arwates 1. aprillist s. a. Sõjawäe ringkonna staabi ülema kohustetäitja major Juhan Järwer Kindralstaabi V osakonna ülema abiks, arwates 15. aprillist s. a. Noorem-leitnant Gustaw Parksepp, Lennuwäe rügemendist, 1. jalgwäe rügementi

Wiikse üle teenistusse, arwates 15. märtsist s. a.: Kapten August Jõgi Sõjawäe ühendatud õpemasinist Kindralstaabi. Kapten Karl Riigow — 2. soomusrongide rügemendist Tehniliste wägede inspektuuri. Noorem-leitnant Otto Raud suurtükiwäe rügemendist Ranna-, õhu- ja sisekaitse staapi. Leitnant Karl Riismann Lennuwäe rügemendist 10. jalgwäe rügementi. Noorem-leitnant Eduard Reissar 10. jalgwäe rügemendist Lennuwäe rügementi. Noorem-leitnant Gotfried Pallas Sõjaministeeriumi mehaanika töökodadest Arsenaal.

1. suurtükiwäe rügemendist — I diwiisi suurtükiwäke: Kapten Heinrich Lugenberg, kapten Hans Kurg, kapten Boris Born, kapten Adolf Kolk, kapten Konrad Kügler, kapten August Aron, kapten August Rattiste, leitnant Vassili Puumann, leitnant Wilhelm Vestel, leitnant Fortunat Margewitsh, leitnant Woldemar Weske, leitnant Karl Paulsen, leitnant Iwan Aleksejew-Feodorow, noorem-leitnant Aleksander Buldas-Bullers, noorem-leitnant Konstantin Wehlmann, noorem-leitnant Otto Treufeldt, noorem-leitnant Eduard Amberg, noorem-leitnant

Aleksander Kruise, noorem-leitnant Friedrich Gerst, noorem-leitnant Ewald Tart, noorem-leitnant Karl-Herbert Laew, noorem-leitnant Harald Rass, noorem-leitnant Karl-Rudolf Haus, noorem-leitnant Karl Leyden, noorem-leitnant Arkadi Wõsotsky, noorem-leitnant Aleksander Ilwes, noorem-leitnant Wiktor Pajo, noorem-leitnant Richard Ruubach, noorem-leitnant Oskar Punisson, noorem-leitnant Arnold Endi, noorem-leitnant Peeter Napritson, noorem-leitnant Heinrich Stunde, noorem-leitnant August Rohmets, noorem-leitnant Bernhard Kiwiwäli, noorem-leitnant Roman Tshernitsky, sõjawäe ametnik Theodor Treilmann, sõjawäe ametnik Hans Teinberg, sõjaaegne ametnik Aleksander Ernits, sõjawäe ametniku asetäitja Eduard Aren.

2. suurtükiwäe rügemendist — II. diivisi suurtükiwäkke: kapten Aleksander Derrik, kapten Helmuth Ibrus, kapten Karl Mutso, kapten Aleksander Sobolew, kapten Artur Tenno, kapten Harry Heisler, kapten Nikolai Polonsky, leitnant Rudolf Krupp, leitnant Karl Kuk, leitnant Ernst Altmann, leitnant Oskar Luha, leitnant Aleksander Hassan-Hannow, noorem-leitnant Elmar Tambek, noorem-leitnant Friedrich Kikelbach, noorem-leitnant Friedrich Siimon, noorem-leitnant Nikolai Neubaum, noorem-leitnant Artur Pahlberg, noorem-leitnant Julius Kesse, noorem-leitnant Johan Anwelt, noorem-leitnant Boris Schiller, noorem-leitnant Peeter Ainson, noorem-leitnant Erich Wilberg, noorem-leitnant Ernst Taul, noorem-leitnant Johannes Selberg, noorem-leitnant Friedrich Kuusekänd, noorem-leitnant Aleksander Kudewita, noorem-leitnant Siegfried Resskoff, noorem-leitnant Ewald Paulberg, noorem-leitnant Frits Lepp, noorem-leitnant Emil Resen, noorem-leitnant Paul Rudi, noorem-leitnant Artur Langer, noorem-leitnant Rudolf Sommer, noorem-leitnant Eduard Ilwes, noorem-leitnant Johannes Lootsmann, noorem-leitnant Ralf Kolga, noorem-leitnant Ernst Rusaauk, weterinäär-leitnant Ludwig Tedder, weterinäär noorem-leitnant August Laurisson, sanitäärkapten Romeo-Paul-Eduard Peterhof, sõjawäe ametnik Aleksander Soots, sõjawäe ametnik August Busch, sõjawäe ametnik Andres Lõokene, sõjawäe ametniku asetäitja Roger Luik.

1. jalgwäe rügemendist — 5. jalgwäe rügementi: kapten Johannes Rimmel, kapten Peeter Waga, kapten Eduard Paurmann, kapten Hartmuth Trass, leitnant Eduard Raudsep, leitnant Karl Piilberg, leitnant Erich Kerde, leitnant Axel Wall,

leitnant Nikolai Trankmann, leitnant Robert Eichwaldt, noorem-leitnant Artur Friedenthal, noorem-leitnant Aleksander Sopaaug

3. üksikust jalgwäe pataljonist — Sakala jalgwäe rügementi: kapten Richard Aks, kapten Johann Madisson, kapten Eduard Saar, leitnant Rudolf Kurelauk, leitnant Roman Jaworsky, leitnant Heinrich-Karl Nuth, noorem-leitnant Harald Alberg, noorem-leitnant Jakob Ernits, noorem-leitnant Johannes Koort, noorem-leitnant Raimund Koort, noorem-leitnant August Darsch, noorem-leitnant Ferdinand Silmann, sõjawäe ametnik Ernst Neiland.

Sakala partisaanide üksikust pataljonist — Sakala jalgwäe rügementi: kapten Juhann Jako, kapten Artur Smironin, kapten Johannes Holland, kapten Balduin-Heinrich Dunkel, kapten Artur Rehe, kapten Peeter Liiwak, kapten Rudolf Martinson, kapten Troadi Loom, leitnant Aleksander Pärtel, leitnant Konstantin Merbach, leitnant Aleksander Welswebel, leitnant Erwin Braunschweig, leitnant Karl Paulson, leitnant Robert Kald, noorem-leitnant Peeter Kangro, noorem-leitnant Aleksander Näripea, noorem-leitnant Nikolai Põlendik, sanitäär noorem-leitnant Artur-Bernhard Reimer, sõjaaegne ametnik Jaan Lint.

Määratakse teenistusse: kolonel-leitnant Wolde-mar Kokk reserwist 1. jalgwäe rügementi. arwates 1. aprillist s. a. Leitnant Lucius Treiberg, reserwist Auto-tankide diwisjoni, arwates 1. aprillist s. a.

Arwatakse reserwi: Noorem-leitnant Artur Robert Langer, 2. diivlisi suurtükiwäest, arwates 24. märtsist s. a. Lipnik Bernhard Tillikas, ajapikenduselt, arwates 31 märtsist s. a. Registreerimisele ilmunud alam-kapten Herman Parre, arwates 14. weebruarist s. a. Registreerimisele ilmunud lipnik Bruno Peterhoff, arwates 21. märtsist s. a. Registreerimisele ilmunud lipnik Peeter Luik, arwates 31. märtsist s. a.

Arwatakse erusse: Kolonel-leitnant Eduard Willmann, reserwist, Tallinna Sõjawäe haigemaja arstilise komisjoni otsusel, arwates 24. märtsist s. a.

✱

Kaitsewäele antud käsukirjade nr. 2068 ja 2162 muutmiseks lugeda Sõjawäe staabi korralduswälistusest kapten Karl Tammekand ülewäiduks lennuwäe rügementi, arwates 15. märtsist s. a.

Poola lennuwäe edusammud.

Läti lennudiwisjoni ülem kolonel Bashko, kes pikemat aega Poolas sõjawäe lennuasjandust uuris, kirjeldab omi muljeid „Läti Sõduris“. Kokkuwõetult on need järgmised:

Poola lennuwägi on järgmiselt paigutatud: Tornis — lendur-waatilejate ja õhupall-waatilejate kool, Grudsoktshis — kõrgema pilotaashi kool, Bidgostshas — madalama pilotaashi kool, Poosenis — mootoristide-mehaanikute kool; Warssawis, Poosenis ja Krakowis asuwad lennurügemendid; Lublinis — lennukite tehas.

Lendur-waatilejate koolis pannakse erilist rõhku pommipildumise, kuulipildujast laskmise, kahurwäe tule juhtimise ja raadioasjanduse pääle. On ar-

wamine, et waatileja, kes ei mõista kuulipildujat tarwitada, ei wõi lennata. Õhus wõib alatasa waenlase lennukitega kokku puutuda. Kuulipildujate õppuse kuulub muu seas lennuki tüübi, kiiruse ja kõrguse täpne äramääramine. Waatilejad peawad tundma oma wõimaliku waenlase lennumasinat omadusi: tõstejõudu, kiirust, relwastust jne. Lennurügementides korraldakse iga aasta lendurite ja lendur-waatilejate praktilised laskmised ja pommipildumised.

Mootoristide kooli juure asutakse lennumasinat wabrik. Sellega tahetakse saawutada sidet lendurite ja lennukite konstrueerijate wahel. Lennurügementides on erilised ohwitseride talweõpused foto-laboratooriumites, raadioklassides ja

pommipildumise saalides. Õppuste kawas on: praktilised tööd lennukite juures, mootorite tundmine, fotografeerimine, ülesvõtete lugemine, fortifikatsioon, topograafia, suurtükiasjandus jne. Suwel on ainult praktilised tööd.

Poola lennuvägi võtab osa alaliselt sõjaväe manöövritest. Wiimastel suurtel manöövritel juhtisid lennumasinad terve diiviisi kaurwäe ja jalgwäe tegewust. Mõõdunud aastal organiseeriti Poola kindralstaabi akadeemia õpilastele kahe diiviisi kahepoolne manööwer, kus lennuvägi mõlemal pool osa wõttis.

Warsawi lennurügemendis on erilised sidekursused jalgwäe ohwitseridele. Neis õpetakse jalgwäe ja lennuwäe koostöötamist. Rügemendi juures asub lennuwäe meteoroloogiline pääjaam. Jaam kogub lennuwäele ja kaurwäele atmosfäärilisi teateid. Teiste rügementide juures on abijaamad. Atmosfääriliste teadete kogumine kawatsetakse nii sisse seada, et iga tund oleks terwest Poolast tarwilised teated. Poola aerodroomide wahel on kindel side. Kui lennumasin kuhugi wälja lendab, antakse temale atmosfäärilised teated tema lennutee kohta. Selle tõttu on saawutatud lendurite julgeolek. Meteoroloogilised teated kogutakse kuni 6000 meetri kõrguselt. Pilwede

kõrgus määratakse ära nefoskoopidega. Igas lennurügemendis on oma tuwijaamad. Sidepidamises tuwidega tehakse weel katseid. Praegu õpetakse lennurügementides n. n. kinolendureid. Kinoaparaadiga warustatud lennukid teewad marshruut-ülesvõtteid, mis hiljem ekraanil demonstreeritakse.

Lennurügemendid asuwad wäljaspool linnu. Aerodroom, töökojad, kasarmud ja tehnilised asutused on tingimata aerodroomil. See paigutamine on kõige kohasem. Kõik abinõud on käepärast. Aerodroomid on warustatud abinõudega õiseks lennuks. Aerodroomide keskel on 25 ruutmeetri-line koht elektriwalgustusega.

Eriti rõhku panewad poolakad lennumasinade õnnetuste uurimisele. Katsutakse alatasa lennumasinade konstruktsiooni parandada ja lennukunsti tõsta. Lennuwägi tarwitab ainult uuetüübilisi lennumasinaid. Õnnetuste ärahoidmiseks on awaldatud kindlad lennumäärused, nagu: linna kohal ei tohi lennata madalamal kui 500 meetrit, õhuwigurid ei tohi teha madalamal kui 800 meetrit jne. Õnnetuse puhul et tohi keegi lennumasinat enne tema fotografeerimist puutada. Kui selgub, et lennumasin on purustatud lenduri süül, järgneb wali distsiplinaarkaristus. —g.

S. S. S. R.'i eelarwe.

Üheks põnewamaks nõukogude liidu päewaküsimuseks on liidu eelarwe kokkuseadmine.

Wiimaste aastate kestwusel seati Nõukogude Wenes riigieelarwe iga aasta suure puudujäägiga kokku, mida paberraha emissiooni kaudu püüti likwideerida. Selle tagajärjel langes nõukogude paberraha kurss õige kiires tempos, mis halwawat mõjus kogu riigi majandus-tööstuslisse tegewusse ja rahwahulkade, iseäranis tööliste ja talupoegade, majanduslisse seisukorda.

Olgugi et suurejoonelise maksusüsteemi maksmapanemisega ja muude abinõudega eelarwe puudujääki aast-aastalt wähendati, pole siiski ka tänawu, 1923/24, eelarwe puudujäägist suudetud mööda pääseda.

Käesolewal eelarwe aastal kawatsetakse kuldada üldse umbes 1.750.000.000 kuldrubla (täpsed andmed puuduwad, sest liitu kuuluwate wabariikide eelarwed pole weel täielikult kokku seatud).

Kulude suuruse suhtes on esimesel kohal wäljaminekud riigi ühenduste ja side korraldamiseks — umbes 693 miljoni kuldrubla ehk 40% üldisest wäljaminekute summast. Teisel kohal on wälis- ja sisekaitse kulud — umbes 375 miljoni kuldrubla ehk enam kui 22% üldwäljaminekutest. Siis järgnewad kulud hariduse, terwishoiu, sotsiaalse kindlustuse ja töö reguleerimise otstarweteks — umbes 16,2% üldkuludest.

Muudeks otstarweteks kawatsetakse kulutada: elektrofiteerimiseks 39 miljoni kuldrubla, toetuseks põllumajandusele, ühistegewusele ja kommunaalsetele asutustele — 72 miljoni kuldrubla.

Sissetulekutena on ettenähtud: otsekohestest maksudest 247 miljoni kuldrubla; kaudsetest mak-

sudest üle 366 miljoni kuldrubla; riigiwarandustest (siia kuuluwad ka sissetulekud metsast) üle 63 miljoni kuldrubla; riigi tööstusest, kaubandusest ja pankadest 135½ miljoni kuldrubla; riigi ühendusteedest ja sidest 656 miljoni kuldrubla. Üldse 1.467.500.000 kuldrubla.

Puudujääk käesolewa aasta eelarwes olewat üldse 282 500.000 kuldrubla.

Puudujäägi katmine pidawat sündima järgmiselt: umbes 180 miljoni kuldrubla ulatusel riigirenti emissiooni abil, ülejäänud osa igasugu krediit-operationsoonidega, pääasjalikult riigi wõlamärkide wäljalaskmisega. 40—50 miljoni kuldrubla puudujäägist olewat juba kaetud paberraha emissiooniga. Umbes 140 miljoni kuldrubla loodeti weebruari — märtsi kuu wäljel kindla wäärtusega 1—5-rubla-liste rahakupüüride ja hõberaha wäljalaskmisega katta.

S. S. S. R.'i 1923/24 a. eelarwes äratawad tähelpanu iseäranis suured wäljaminekud, üldse üle 62% kõigist wäljaminekutest, transpordi, side ja sõjalisteks otstarweteks.

Mis puutub eriti punaste sõjajõudude krediit-tesse, mis ettenähtud enam kui 22% üldwäljaminekutest, siis tuleks siin arwesse wõtta ka neid määratud kulusid, mida sõjalisteks otstarweteks kohalikude nõukogude administratiwsete ja kommunaalsete asutuste, Wene kommunistliku erakonna, 3. kommunistliku internatsionaali ning wäeosade toetajate „chefide“ poolt tehakse. Nagu enamlisest ajakirjandusest näha, korraldatakse S. S. S. R.'is pääle selle järjekindlalt mitmesuguste organisatsioonide poolt annetuste kogumist punase merilaewastiku, õhulaewastiku ja muude wäeliikide hääks. M.

Sakslaste weeluste paatide arw ilmasõjas.

Kas praeguse aja sõjalaewastikkude tegewus ilmasõjas õigustas täiel ulatusel neid määratud rahalisi kulusid, mis tegid riigid nende ehitamiseks ning ülespidamiseks?

Arwesse wõttes ilmasõja kogemusi, wõib wastata, et need merehiiglased kaugeltki nende pääle pandud lootusi ei suutnud täita. Selle wastu esines aga „meretolm“ (weealune laewastik) palju hirmsamana merisõja abinõuna.

Alates 1914 a. septembrist kuni 1916 a. märtsini läks Saksa ja Austria weealustel paatidel korda häwitada 23 liitlaste sõjalaewa 200.000 tonnilise mahutusega ja 8000-lise meeskonnaga, kuna nad ise sama aja jooksul uputati ning wangilanguina ainult 40 wäikest üksust (neist suurem osa weealused paadid) 22.000 tonnilise mahutusega ja 600—700-lise meeskonnaga kaotasid.

Toodud arwudest on näha, et Saksa ja Austria weealuse laewastiku ühised kaotused 10 korda wähemad olid, kui liitlaste weepäälse laewastikul.

Mis puutub kaubalaewastiku kaotustesse, siis olid need samuti kohutawad. Ilmasõja algusest kuni 1915 a. nowembrini uputasid Saksa weealused paadid 568 kaubalaewa, mille üldine mahutus oli 1.079.403 tonni.

Need arwud lasewad aimata, kui kohutawad oleksid olnud liitlaste kaotused, kui Saksamaa oma miljonid mitte hiigla soomuslaewade, waid weealuste paatide ehitamiseks oleks tarwitanud. Lahinglaewade ehitamine näis seda enam mõttetu, et liitlaste laewastikud kokku Saksa oma arwuliselt peaaegu kahekümne kordselt üles kaalusid.

Sõja algul oli Saksamaa weealune laewastik küll wäike, kuid siiski suutis ta liitlastele walu-said hoope anda.

Sõja algul oli sakslastel ainult 28 weealust paati, 1914 a. jooksul ehitati juure 5 paati, kuna selle aja kestwusel neid sama palju hukka sai. Nii jäi weealuste paatide arw 1915 aastaks endiselt 28 pääle püsima. 1915 a. jooksul tuli juure 54 paati, liitlaste poolt uputati 19. Seega ulatas Saksa weealuste paatide arw 1916 aastaks 63-ni.

1916 a. kestwusel suurenes weealune laewastik 87 paadi wõrra, kuna 25 paati hukkus. Seega ulatas paatide arw 1917 aastaks 125-ni.

1917 a. ehitati juure 78 weealust paati, hukka sai 66. 1918 aastaks tõusis seega paatide arw 137-ni

1918 aasta jooksul kuni waherahuni (nowembris) astusid riwiisse 74 paati, uppusid 70. Seega kaswas Saksa weealuste paatide arw ainult 4 wõrra s. o. 137 päält 141 pääle.

Ilmasõjale pühendatud kirjanduses tunnistawad inglased ise fakti, et 1917 aastal panid Saksa weealused paadid „merkuninganna“ sarnasse kriitilisse seisukorda, milles ta wiimase 200 aasta jooksul polnud weel olnud. Oli tarwis kõige suuremat tehnilist ja majanduslist jõupingutust nii Inglismaa kui ka tema liitlase, Ühisriikide poolt, et luua sarnast wõitlusabinõude süsteemi, mis 1918 aastal lõpuks rahuldawaid tagajärgi suutis anda ning Inglismaa hädaohust päästa.

1917 a. teisel poolel oli juba liitlaste kaubalaewastiku kaotuste wähenemist märgata, mis muidugi eestkätt seletataw on nende hiigla jõupingutustega, mis liitlased tegid, et luua kaitseabinõusid Saksa weealuste paatide hädaohu wastu. Kuid 1917 aastal polnud hädaohu kaugeltki likwideeritud. Kuigi sama aasta teisel poolel kaubalaewastiku hukkumine wähenes, kaalus uppunud laewade tonnaash siiski juurdeehitatute tonnaashi tuntawalt üles, mille tagajärjel kaubalaewastiku üldine tonnaash alatasa langes. K. M.

Wäljamaa sõjawäed.

Wälismaade merijõud.

Ameerika Ühisriikide meriwäe walitsus ka-watseb tulewal aastal meriwäe manöwreid Hawai saarte wetes pidada. Selleks koondatakse kõik Atlandi okeani sõjalaewad Ameerika läänerrannale kus nad Waikse okeani sõjalaewadega ühinewad ja siis Hawai, saarte wetesse liiguwad, kuhu 6 nädalaks jääwad. Manöwri eesmärk on proowida Hawai saarte kindlustusi, samuti nagu wiimase kahe aasta manöwritel Panama kanaali kindlustusi proowiti. Baasiks on sääl Pärli sadam,

kus kahest ehitada kawatsetud sõjalaewastiku õli-kütte ladust jne. üks walmis on.

Austraalia walitsus otsustas meriwäe kõwendamisega algust teha ja ehitama hakata kahte 10.000-tonnilist ristlejat. Ühe ristleja ehitamine antakse Inglismaale, kuna teist ristlejat Sydneys kawatsetakse ehitada. Ristlejad ehitatakse õliküttega. Samuti on kawatsusel lähemal ajal ehitada 3 kauge-sõidu weealust paati. Nende ehituse pääle tahe-takse 250000 naelsterlingit kulutada.

Inglismaal on lähemal ajal walmis saamas 5 uut weealust paati. Pääle selle on dokkides uuendusel mitmed suuremad sõjalaewad, nagu Royal Oak, Renown, Gorgon, Canterbury, Frobisher, Furious ja Vindictive.

Jaapan. Weealune paat nr. 43, mis märtsi kuul kergeristleja „Tatsuta'ga“ kokku pörkas ja hukkus, on üks neist 12 weealusest paadist, mis 1919/21 a. ehitusele anti. Wiimane neist sai walmis ja määrati laewastiku koosseisu möödunud aastal. Hukunud paadi wee väljasurwe oli weepinnal 740 tonni ja wee all 1.100 tonni. Kiirus wee pinnal 17 sõlme ja wee all 10 sõlme. Masinad olid 1200 hob. jõulised.

Jaapanlastel oli läinud aastal ehitusel 39 weealust paati. Admiraliteedi aruande järele s. a. märtsis on neist 6 walmis. Kui maha arwata 2 wana weealust paati, mis ära lammutati, siis on Jaapani weealuste paatide laewastik 4 paadi wõrra kõwenenud. Kokku on praegu Jaapanil 44 weealust paati. Ehitusel ja projekteerimisel on 33 uut weealust paati.

Läinud aastal tabas weealuseid paate 2 õnnetut juhtumist. Paat nr. 75 pääl juhtus märtsis plahwatus ja 21. augustil läks põhja paat nr. 77, kusjuures 90 meest hukkusid. J. A—n.

Poola.

Informatsiooni kursused kõrgematele Poola ratsawäe ohwitseridele. Nende päewade sees awati Pooseni lähedal Biedruska's kõrgematele Poola ratsawäe juhtidele neljanädalised informatsiooni kursused.

Kursustel on kuulajateks 33 ratsa- ja suurtükiwäe ohwitseri, nende hulgas kaks kindralit (Pajewski ja Rommel), teised koloneid ja kolonelleitnandid. Lektoriteks on Prantsuse sõjawäe akadeemia lõpetanud kindralstaabi kolonel-leitnant Andres ja üks Prantsuse ohwitser. K. U.

Ühisriigid.

Presidendi ja sõjaministeeriumi wahekord Ameerika Ühisriikides. Ühisriikide president on põhiseaduse järele sõjawägede ülemjuhataja. Tema teostab wägede juhtimist sõjaministri ja staabi-

ülema läbi. Sõjaministri ülesandeks on ellu wiia presidendi sõjawäe poliitikat. Tema on sõjawäes presidendi asemik. Sellepärast omandawad tema määrused sama wõimu, nagu oleksid nad presidendi omad.

Kuid president saab oma wõimu sõjawäes maksma panna ainult sõjaministri kaudu. Teisest küljest loetakse jälle iga sõjaministri korraldust presidendi poolt tulewaks wõimuawalduseks.

Administratiivsel alal on staabiülema amet kõrgemaks järelwalwe institutsiooniks sõjaministeeriumis. Kõik käsukirjad ja juhtnõõrid, mis sõjaministeeriumist tulewad, kõik wägede kohta käiwad reeglid ja ohwitseride ning sõdurite teenistuseseadused antakse wälja sõjaministri poolt staabiülema kaudu.

Kõik ettepanekud isikute eriliste teenete kohta Ühisriikide sõjawäes ehk ühenduses sõjawäega waatab läbi staabiülem ja annab sellest aru sõjaministrile.

Staabiülem annab aru sõjaministrile ja on tema otsekoheseks nõuandjaks kõigis sõjawäelistes küsimustes. Tema töötab wälja sõjaministri ülesandel sõjawäe programmi. Ta laseb kindralstaabi walmistada riigikaitse otstarbeks tarwilikud rekruuteerimise, organisatsiooni, õppe, warustamise, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni kawad. Sõjaministri asemikuna ja tema nimel annab staabi ülem wälja käsukirju sõjaministeeriumi poliitika ühtlaseks teostamiseks kõikides sõjawäe asutustes ja osades ja sõjawäe programmi korrallikuks ja kiireks läbiwiimiseks.

Staabiülem walitakse wanematest riwohwitseridest. Staabiülema ülesannete edukas täitmine nõuab täielikku usaldust ja waadete ühtlust staabiülema ja presidendi wahel, samuti ka staabiülema ja sõjaministri wahel. Sellepärast lahkub staabiülem ametist järgmisel päewal pääle selle presidendi ameti lõppu, kes teda ametisse walis.

Sõjaministri abi ülesanded on poolkoodanlised. Pääle jookswa töö, mis temale aeg-ajalt sõjaministri poolt täita antakse, on tema ülesandeks sõjawäele warustuse muretsemise juhtimine. Ta on täielik warustuse ülem meie mõttes. Samuti kui sõjaminister, on ka sõjaministri abi koodanline isik. J. A—n.

Vehklemise ja wõimlemise wõistlused Tallinna garnisonis.

5. ja 6. aprillil s. a. peeti Sõdurite Kodus wõimlemise ja espadronidel ning tääkidel wehklemise wõistlusi. Need wõistlused näitasid, et möödunud aastaga wõrreldes mainitud aladel sammu edasi oleme jõudnud. See edu wäljenes täitmise puhtuses, wõistlejate arwu kaswus ja nende kuuluwuses mitmesse wäeossa (möödunud aastal olid kõik

wõimlejad pääle ühe Sõjakoolist, wehklejad aga allohwitseride koolist). Lõwi osa wõistlejate arwust langes Sõjawäe Ühendatud Õpeasutuste pääle.

Wõimlemisel paistsid mõlemas grupis silma (wõisteldi kahes grupis — wanemas ja nooremas) mitmed kadetid ja allohwitserid, nii harjutuste puhtuse ja iluga kui ka wastupidawusega.

Mitmed võistlejatest said päältwaatajate poolehoidu osaliseks, mida käte plaginaga väljendati. Tihti kutsusid käteplaksutamise välja küll niisugused harjutused, mis seda ei wäärinud, kuna jälle teised, mis sisuliselt raskemad ja paremini ettekantud, tähelepanemata jäid. See nähtus tõendab, et päältwaatajad, pääasjalikult sõjawäelased, hindamises küllalt kompetentsed ei ole.

Wehklemine kui puhtsõjawäeline sport, mis lahingus tarwis läheb, peab laiemalt maad wõtma. Espadronidel ja tääkidel wehklemises wõistlejate arw — 15 — on Tallinna garnisoni kohta koguni wäike. Ehk nüüd küll ajad, kus tääk ja mõök lahingu otsustajad olid, möödas, ei puudunud ilmasõjas siiski juhuseid, kus täägiga kaewikud waenlasest puhastati wõi positsioonid wallati.

Wehklemise oskus lubab sõjawäelasele oma sõjariista wiimse wõimaluseni ära kasutada. Kui laskmiseks laskemoona ei ole ehk wastased nii lähedal kokku pörkawad, et laskmise wõimalus puudub, siis on tääk see, mis wõitluse otsustab. Sama wõib wäita ka ratsawäelaste mõõga kohta. Külma sõjariista ei kanta mitte ehteasjana, waid kaitseabinõuna.

Wehklemisel on ka suur kaswatusline tähtsus. Pääle kehalise arenemise, mis temaga kaasas käib, teritab wehklemine waimu. Wõistlejal on tegemist wastasega, kes teisest wõitu saamise tahet katsub teostada.

Wehklemise wõistlustel esinesid wõrdlemisi noored jõud, kuid sellegi pääle waatamata näitasid üksikud osawõtjad rahuloldawat tehnikat. Kuid tuli ka ette, et wõistlejad tasakaalu kaotasid, när-

wiliseks muutusid ja wehklemine rüselamise iseloomu omandas, nii et kohtunikul tuli korrektset wõistluswiisi meelde tuletada.

Üldiselt pakkusid wõistlused päältwaatajatele suurt huwi. Wõistluste käiku jälgiti põnewusega.

Espadronil wehklemises tuli esimesele kohale noorem-leitnant Roland Hasenjäger, Sw. Ühendatud Õpeasutuste kehalise kaswatus kursustelt, teisele — noorem portupei-kadett Walentin Sonntag Sw. Ühendatud Õpeasutuste pataljonist, kolmandale — weltweebel Karl Wäärt Sw. Ühendatud Õpeasutuste allohwitseride pataljonist.

Täägil wehklemises tuli esimesele kohale kapten Eduard Margusson Sw. Ühendatud Õpeasutuste kehalise kaswatus kursustelt, teisele — noorem portupei-kadett Gustaw Padar Sw. Ühendatud Õpeasutuste kadetide pataljonist, kolmandale — noorem-leitnant Johannes Madisson Sw. Ühendatud Õpeasutuste kehalise kaswatus kursustelt.

Wõimlemise wanemas grupis tuli esimesele kohale kadett Bernhard Lepik Sw. Ühendatud Õpeasutuste kadettide pataljonist, teisele — kadett Otto Kommissar Sw. Ühendatud Õpeasutuste kadettide pataljonist, kolmandale — kadett Karl Lang Sw. Ühendatud Õpeasutuste kadettide pataljonist.

Wõimlemise nooremas grupis tuli esimesele kohale kadett Johannes Freimuth Sw. Ühendatud Õpeasutuste kadettide pataljonist, teisele kohale — kapral Georg Sternfeldt Side pataljonist, kolmandale — noorem allohwitser Kristjan Toom Sw. Ühendatud Õpeasutuste allohwitseride õpepataljonist.

Loengud. Sport. Piduõhtud.

Tallinna garnisoni „Sõdurite Kodu“: Kesknädalal, 16. aprillil kell 17—20. Ohwitseride õppus. — Kell 19—21. Aian-duse, mesinduse ja kanakaswatus kursused.

Esmaspäewal, 21. aprillil, kell 19,30—24. Sõdurite Kodu poolt korraldataw kontsert-tantsuõhtu sõjawäe orkestri saatel.

Teisipäewal, 22. aprillil, kell 19,30—24. Sõdurite Kodu poolt korraldataw kontsert ja tantsuõhtu sõjawäe orkestri saatel.

Kesknädalal, 23. aprillil, kell 17—20. Ohwitseride õppus. — Kell 19—21, Aian-duse, mesinduse ja kanakaswatus kursused.

Neljapäewal, 24. aprillil, kell 19—21. Aian-duse, mesinduse ja kanakaswatus kursused.

Reedel, 25. aprillil, kell 19 — 21. Aian-duse, mesinduse ja kanakaswatus kursused.

Laupäewal, 26. aprillil, kell 20—2. Sõdurite Kodu poolt korraldataw kinnine kontsert-ball.

Pühapäewal, 27. aprillil, kell 19,30—24, Sõdurite Kodu poolt korraldataw kontsert-tantsuõhtu sõjawäe orkestri saatel.

Esmaspäewal, 28. aprillil, kell 19 — 21, Aian-duse, mesinduse ja kanakaswatus kursused.

Teisipäewal, 29. aprillil, kell 19 — 21 Aian-duse mesinduse ja kanakaswatus kursused.

Kesknädalal, 30. aprillil, keli 19—21. Aian-duse, mesinduse ja kanakaswatus kursused.

Toimetusele saadetud kirjandus.

Aizsargs №№ 1, 2, 3. Militari-zinatnicks un-literariski-sabriedriks menesraksts.

Војни Весник. Märts 1924. Месечни часопис за војску и книжевност.

Agu № 14. Kirjanduse, kunsti ja kultuuri ajakiri.

Eesti Majandus № 13 ja № 14. Tööstuse, kaubanduse ja rahanduse ajakiri.

Eesti Mets № 7. Metsa- ja jahiasjanduse ajakiri.

Eesti Politseileht № 13. Administratiiv-õiguline aegkiri.

Ilmunud ja ilmuwate raamatute tutwustaja № 5. K./U. „Lootus“, Tartus 1924.

Karikatuurid ja naljad.

Missugusena sooviksid näha Eesti ohvitseri mõned ajalehemehed.

— Waar see on alles demokraatlik mander!.

Wastutaw toimetaja: E. Limberg.

Wäljaandja: Kindralstaabi Walitsus.

„Sõduri“

kirjastusel ilmunud raamatuist on järgmised saadaval:

Prof. Martens: Sõda ja õigus, sõda ning seadus. Hind 50 mk.

Kolonel Reek ja ltn. Kent: Hobune, tema hindamine. Haiguste ja wäliste pahede äratundmine, wanaduse ja kaswu äramääramine; tabelite ja joonistustega. Hind 30 mk.

Kapten Leets: Nurgamõõtja, bussoli ja stereo-toru tarvitamine Wene ja Inglis suurtükkide jaoks. Laskemärkide kättejuhatamine. 44 joonistusega. Hind 65 m.

Kolonel Limberg: Kõnd. Selgitawate joonistustega. Hind 20 mk.

Kolonel Reek: Aja kaotus on — surm. Broshüür. Hind 30 mk.

Kindral-major Lebedew: Gaasiasjandus sõjas. Hind 50 mk.

Raamatuid võib saada „Sõduri“ talitusest Tallinn, Pagari tän. 1, tuba 25-a. Telef. 163 (Sw. keskj.).

Üleskutse

kõigile endistele „Ühistöö“ tegelastele, liikmetele ja kaastöölisele.

Asudes „Ühistöö“ ajaloolise ülewaate kokkuseadmisele, palub Tallinna Õpetajate Selts, kelle hooleks „Ühistöö“ likwideerimiskommisjon selle töö usaldanud, kõiki endiseid „Ühistöö“ tegelasi, liikmeid ja kaastöölisi, eriti osakondadest, teda lahkesti oma kaasabiga toetada. Wääratuslisena kaastöönä wõetakse tänuga wastu kõik „Ühistöö“ tegewuse kohta käiwad aruanded, kirjawahetus, osakondade liikmete nimestikud, päewapiltlised üleswõtted osakonna tegewuse aladelt ja osakonna silmapaistwamatest tegelastest, isiklised mälestused, jne. Ühtlasi palutakse osakondade likwideerimiskommisjonide liikmeid teatada, kuhu jäid osakondade tegewuse lõpetamise järele „Ühistöö“ osakonna arhiivid. Niisama palutakse asutusi, kellele „Ühistöö“ osakonnad mõnesugustel põhjustel oma arhiivid edasi annud, lahkesti teatada, kas nad nüüd, pääle tarwidust, neid Tallinna Õpetajate Seltsile wõiksid anda, ehk vähemalt nende kasutamist kohtade pääl wõimaldada.

Materjaalid ja teated palutakse saata Tallinna Õpetajate Seltsi büroosse (adress: Tallinn, Wabaduse puiestee, 4.)

Lahket wastutulekut lootes

Tallinna Õpetajate
Seltsi eestseisus.

Soomusrongide diviis vabadussõjas

Punaväe sissetungimine ja väljatõrjumine.

Kokkuseadnud Soomusrongide Brigaadi
Ajaloo Komitee korraldusel

Ed. Laamann.

Hind 200 mk.

Saada „Sõduri“ talitusest, Tallinnas, Pagari tän. № 1.